

HUMAN

humanistischverbond.nl | nummer 2 2013

Tijd om te kiezen

Interview
Joris Linssen

Op de werkvloer
Transgender in het leger

HUMANIST AAN HET WOORD

Tekst: Roeland Ensie - Beeld: Jeppe van Pruissen

‘Tijd voor zelfontplooiing’

Joris de Lathouder (1979) maakt andere keuzes dan menig leeftijdgenoot. Hij werkt bewust drie dagen per week om tijd te hebben voor zelfontplooiing.

“Anders dan menig leeftijdgenoot, zit ik niet op Facebook of LinkedIn en heb ik ook geen televisie. Ik wil niet geleefd worden door verwachtingen van anderen en aan het infuus liggen van een constante stroom van informatie. Ik wil **zelfbeschikking** over de onderwerpen die ik met anderen deel. De directe omgang en manier van reageren op de sociale media ervaar ik als een druk waar ik geen behoefte aan heb.

“Ik kies actief voor mijn **vrijheid** door maar drie dagen per week te werken. Daardoor leid ik wel een soberder bestaan maar houd ik ook tijd over om mezelf te ontplooiën. Zo zet ik mij als ICT’er regelmatig in voor opstartende bedrijfjes en ben ik in 2010 een bedrijf begonnen met mijn vader. Hij ontwerpt chemische processen en ik verzorg de ICT binnen het bedrijf.

“**Gelijkwaardigheid** is een belangrijke waarde voor mij. Sinds kort werk ik bij het Aidsfonds. Deze stichting spreekt mij zeer aan, omdat ze naast een medische functie - onderzoek om hiv, aids en andere soa’s te bestrijden - ook een duidelijk maatschappelijke functie heeft: het tegengaan van stigma’s om zo een humane samenleving te bevorderen. Het is mooi om te zien dat diverse mensen zich hiervoor inzetten en bijdragen aan het bevorderen van de privacy van mensen met een soa, zodat deze niet continu ‘gelabeld’ worden als ziek of besmet.

“Ik ben nu op een leeftijd waarop ik stilsta bij de vraag of ik een gezin wil stichten. Of ik de **verantwoordelijkheid**

daarvoor wil en kan blijven dragen in deze tijd. Want een belangrijke voorwaarde als een goede financiële basis op lange termijn is niet vanzelfsprekend. Het vinden van een gezonde, lieve, goede en stabiele partner om dit samen mee te doen is natuurlijk ook essentieel. Een vriendin vertelde mij dat ze een groter hart kreeg door het krijgen van kinderen. Dat vind ik een mooie gedachte. Er staat dus veel moois tegenover de verantwoordelijkheid.

“**Inspiratie** vind ik in het omgaan met mensen van allerlei leeftijden en achtergronden, zolang zij zich ruimdenkend en – net als ik – verbindend opstellen. Ik ben in mijn vrije tijd actief toneelspeler. De diverse rollen, karakters en hun achtergronden in het toneelspel vormen voor mij een uitdaging. Hier put ik inspiratie uit om met voor mij belangrijke levensvragen om te gaan. Daarnaast ga ik graag naar lezingen en workshops en volg ik nu een schrijfcursus.

“Bij **goed ouder worden** sta ik vooral stil als ik het jaarlijkse pensioenoverzicht onder ogen krijg. Dat ziet er voorspelbaar maar niet goed uit. Los daarvan ben ik niet zo bezig met ‘goed ouder worden’. Daarvoor ben ik nog te actief in mijn leven. Ik ga volop verbindingen en uitdagingen aan en ben beslist nog niet bezig met afbouwen. Ik hoop dat ik zo goed oud kan worden als mijn opa, met een eigen moestuin. Of zoals mijn vader. Die is 74 jaar maar pakt nog steeds nieuwe uitdagingen aan. Zo danst hij sinds kort de tango. Ik denk dat ik als appeltje niet ver van de boom ben gerold.”

Joris de Lathouder (Geleen, 1979) woont sinds tien jaar in Utrecht. Hij is informaticus en heeft een bedrijf samen met zijn vader. Daarnaast werkt hij in de ICT bij het Aidsfonds. Hij is lid van het Humanistisch Verbond sinds 2008.

i.devries@
humanistischverbond.nl

Ineke de Vries - directeur Humanistisch Verbond

Eerst denken

Hoezo durf te kiezen? Negen van de tien keer kiezen we zonder daar bij stil te staan. Maar wat als we voor een situatie komen te staan waar we niet om hebben gevraagd of die we niet hebben zien aankomen? En we er met onze gewoontes niet komen?

Mij overkwam dat de afgelopen maanden, waarin ik buitenspel kwam te staan door een zware hersenschudding. Alles doen zoals ik gewend was ging niet meer. Mijn hoofd weigerde dienst en ik moest het werk aan collega’s overlaten. Zodra ik ervoor koos om wel in te springen, ging het mis. Het herstel was één lange oefening in omgaan met mijn beperkingen. Het ging niet over kiezen tussen doen of laten, maar om doorddenken waaróm ik zo nodig wilde inspringen, en wat als ik dat niet zou doen. Echt kiezen gaat over onder ogen durven zien, over nadenken en afwegingen maken. In het geval van mijn hoofd was dat te overzien. Maar wat als de keuze een hele organisatie raakt? Wat als ik hardop de vraag stel: moet het Humanistisch Verbond zich nog wel Humanistisch Verbond willen noemen?

Sinds ik directeur ben, is dit een terugkerend onderwerp. De naam zou niet meer passen in een open netwerksamenleving, waarin mensen vrij in en uit vooral digitale netwerken bewegen. Mensen onderschrijven onze waarden, maar willen niet bij een verbond horen. Dat blijkt uit onderzoek (Motivaction 2008) en valt te beluisteren in gesprekken met sympathisanten, partnerorganisaties en communicatiedeskundigen.

Voor mij is het tijd voor de positieve kracht van één merknaam: Human, een naam die staat voor eenheid en samenwerking. En heet het Humanistisch Verbond straks Human informatie en dienstencentrum, naast bijvoorbeeld Human omroep. Een centrum waarin leden, sympathisanten en onze humanistische partners kennis en ervaring delen, om ervan te leren en het humanistische gedachtengoed te verrijken. Een mooie stip aan de humanistische horizon. Dat gaat niet zomaar. Het vraagt om gezamenlijk nadenken, afwegen en bijstellen. En daar hebben we ook u voor nodig.

Het denken gaat bij mij weer als vanouds. Durven denken komt vóór durven kiezen. Dat pad bewandel ik graag met u.

HUMAN

Tijd om te kiezen

Inhoud

- 4 ACHTERGROND
Waarom keuzes maken juist nu zo belangrijk is
- 8 INTERVIEW
Joris Linssen: ‘Ratio en emotie strijden constant om voorrang’
- 11 ACHTERGROND
Humanisten over dat ene moment
- 12 JONG HV
- 14 DE ETALAGE
- 16 DE WERKVLOER

Dossier Van Praagprijs 2013:

- 19 Over de Van Praagprijs
- 20 Introductie door Boris van der Ham
- 22 Het juryrapport
- 24 Interview met prijswinnaar Henk Oosterling

- 27 ESSAY
Simone van Saarloos: sla een weg in en bewandel dat pad
- 30 HUMEDIA
- 31 COLUMN/COLOFON
- 32 HUMANISME EN KUNST

Over dit themanummer

Iedereen maakt constant keuzes. Die vrijheid koesteren we. Integere en authentieke keuzes genieten de voorkeur. Daarvoor is een basis nodig om vanuit te kiezen. Ieder mens heeft tijd nodig om te ontdekken wat bij hem past en wat hij wil. Tijd om stil te staan bij anderen. Om prioriteiten te stellen. Of om zich te laten inspireren door muziek, films en anderen. ‘Tijd om te kiezen’ sluit aan bij het levenskunstproject ‘Durf te kiezen’ van het Humanistisch Verbond. In dit nummer leest u hoe humanistische denkers op tijd & keuzes reflecteren, hoe tv-presentator Joris Linssen omgaat met het maken van keuzes en waarom essayist Simone Saarloos graag vol overgave kiest. Ook op de beeldvullende foto en in de rubrieken volop aandacht voor de voor velen moeilijke combinatie van tijd en kiezen. humanistischverbond.nl/durftekiezen

Tijd om te kiezen

Nooit eerder hadden mensen zoveel vrijheid om zelf vorm en zin te geven aan hun leven. Daarom is het juist nu belangrijk om keuzes te kunnen maken. Maar dat gaat niet vanzelf. Het vergt zelfreflectie en vooral: veel oefening.

Tekst: Paulien Boogaard en Reine Rek - Beeld: Milo

Sommige gebeurtenissen geven een bizarre wending aan het leven. Myra Rek (32 jaar) weet er alles van. Ze had vanaf haar vroege jeugd een kinderwens. En toen ze eind twintig was en in haar omgeving kinderen werden geboren, werd haar wens urgenter dan ooit. Ze had nog nooit een lange relatie gehad en verwachtte niet dat hier binnen enkele jaren verandering in zou komen. Aangezien haar kinderwens groter was dan haar partnerwens, nam ze het heft in eigen handen. Ze zocht contact met een homostel, omdat het co-ouderschap haar aansprak. "Het klikte." We hadden plannen voor een korte vakantie, maar toen kwam er opeens een man op mijn pad. De vonk sloeg over en ik voelde wat ik nooit eerder had

gevoeld. Ik vroeg me af: wil ik het co-ouderschap wel? Maar tegelijkertijd had ik nooit eerder ervaren hoe het is om met iemand te zijn.” De “man die haar liefde liet stromen” haakte echter na drie afspraken af. Het was de unieke ervaring van diepe liefde die haar deed besluiten haar plannen voor het co-ouderschap vaarwel te zeggen. Ze ontmoette kort erna een man voor wie zij ook de ware is. Zij zijn nu meer dan twee jaar samen en hebben een kind van een half jaar. Er is meer keuzevrijheid dan ooit. Wie vanaf eind jaren zestig is geboren, weet niet beter. Vrouwen zijn nu baas in eigen buik. Mensen trouwen met wie ze willen. Ze geloven, vallen van hun geloof of geloven helemaal niet. Kortom: ze kunnen

zelf zin en richting geven aan hun leven. Dat is heerlijk, maar lang niet altijd eenvoudig. Een belangrijk fundament voor de keuzes van de moderne mens is namelijk de persoonlijke identiteit. Hij wil niet zomaar keuzes maken, maar authenticiteit, eigen keuzes. Iets schijnbaar eenvoudigs als de keuze voor koffie of thee kan al een identiteitsvraagstuk met een verlamrend effect worden.

Nog veel ingewikkelder wordt het als het om keuzes met meer impact op het persoonlijke leven gaat. Studie, carrière, vrienden, relaties, kinderen, familie, persoonlijke ontwikkeling, genieten, politiek, natuur en de wereld; de lijst lastige keuzes is in principe eindeloos.

En dan geldt in de Westerse cultuur ook nog dat iedereen uitsluitend zelf verantwoordelijk is voor het slagen van zijn eigen authentieke leven. Een druk die iedereen in meer of mindere mate voelt, bewust of onbewust. Voeg daarbij de enorme toename van informatie en mogelijkheden en het recept voor stress is daar. Niet voor niets zijn de begrippen 'keuzestress' en 'dertigersdilemma' uitgevonden in deze tijd. Keuzevrijheid, een kernwaarde in de humanistische mensopvatting, is belangrijk. Maar daarmee kunnen mensen niet automatisch een 'goed leven' verwezenlijken. Het vermogen om de juiste, authentieke keuzes te maken is geen aangeboren vaardigheid. Ze zullen het moeten leren. Hoe kunnen de dilemma's omtrent het maken van keuzes worden begrepen vanuit het humanisme? En in welke richting is een manier te vinden om ermee om te gaan?

Zelfbeschikking

Hoe op een positieve manier vorm te geven aan vrijheid is een bij uitstek humanistische vraag. Jaap van Praag, in 1946 medeoprichter van het Humanistisch Verbond, zag in de Tweede Wereldoorlog dat veel mensen religie de rug toekeerden. Een nieuw moreel houvast hadden ze niet. Van Praag zag het om die reden als belangrijkste doel van het Humanistisch Verbond om mensen te stimuleren hun eigen waarden te ontdekken. Om niet te vervallen in nihilisme of slaafse volgzaamheid, moesten ze weerbaar worden.

Na de oorlog werd het belang van Van Praag's missie alleen maar groter. De invloed van traditie en religie nam verder af en de impact van media, technologie, wetenschap en de markt groeide. In de jaren zestig en zeventig kwamen vrouwen, arbeiders, patiënten, studenten en homo's in verzet tegen rolpatronen en gezagsverhoudingen en eisten invloed en keuzevrijheid. Ethicus en levenskunstfilosoof Joep Dohmen (Universiteit voor Humanistiek) constateert dat traditionele autoriteit en inmenging steeds minder werden geaccepteerd.

Iedereen wilde 'iemand zijn' en 'zelf beslissen'. Vrijheid betekende vooral zelfbeschikking: geen dwang en voorschriften van kerk, staat en anderen over hoe iemand zijn leven moet leiden. Het ging in de jaren zestig en zeventig om 'vrij zijn van'. Mensen wilden kiezen in plaats van volgen.

Maar bevrijd zijn van door anderen opgelegde leefregels, betekent nog niet dat mensen geen leefregels nodig hebben. Invulling geven aan 'de vrijheid om' vraagt iets anders dan verzet. Autonoom zijn betekent 'zichzelf de wet stellen', eigen waarden en doelen formuleren. Het ontbreekt mensen tegenwoordig echter aan richting, stelt Joep Dohmen. Er zijn geen 'grote verhalen' meer, zoals religie en ideologieën; het is vooral de markt die aan mensen trekt. Vrijheid betekent begin eenentwintigste eeuw vooral: doen waar je zin in hebt, 'anything goes'. Jongeren begrijpen de vraag 'wie is mijn onderdrukker?' niet meer. Ze delen wel andere vragen: wie ben ik, wie wil ik zijn, hoe geef ik mijn leven vorm en welke keuzes moet ik daarvoor maken?

Begrenzungen

Ook volgens de hedendaagse Zwitserse filosoof Peter Bieri is het een misvatting dat vrijheid de totale afwezigheid van invloed en grenzen betekent. Als mensen vrijheid zo opvatten, hebben ze er niets aan. Vrijheid moet worden begrepen als een soort instrument dat iets kan betekenen in het mense-

Eindelijk vrij

Guus Somerdijk* (47) uit Rotterdam werkte tot voor kort als bedrijfsleider voor een bedrijf in de haven. "Mijn vestiging maakte winst, terwijl op het andere filiaal steeds geld bijgelegd moest worden. Dat was al niet prettig, want daardoor ging het voortdurend slecht met het bedrijf. Daar kwam nog bij dat mijn baas op te grote voet leefde. Toen het door de crisis allemaal nog moeilijker begon te worden, kreeg ik een brief van het pensioenfonds: de premies werden al maanden niet meer afgedragen. Toen dacht ik: ik zou zo'n bedrijf veel beter zelf kunnen leiden.

Maar ik durfde deze stap lange tijd te niet zetten omdat ik daarvoor zekerheden, zoals een vast inkomen en lease-auto, overboord moest zetten. Die zekerheden – ik heb twee kinderen – waren erg belangrijk voor me. Toen het faillissement steeds dichterbij kwam, zag ik in dat het nu of nooit was. Ik ben voor mijzelf begonnen en met succes. Eigenlijk is het een stap die ik altijd al wilde nemen, maar nooit durfde te zetten.”

*Achternaam gefingeerd

lijk leven. Bieri, die onder het pseudoniem Pascal Mercier ‘Nachttrain naar Lissabon’ schreef, onderzoekt vrijheid als een praktijk, niet als een concept. Een praktijk waaraan begrenzings inherent is. Zelfs als iemand weet wat hij wil, blijven sommige doelen onbereikbaar. Mensen worden begrensd door wie ze zijn. Opvoeding, levensgeschiedenis, genetische bagage, gezondheid en talenten maken dat wat goed is voor de één niet passend of haalbaar hoeft te zijn voor de ander. De begrenzing van de vrijheid zit niet alleen in mensen zelf, maar ook in hun omgeving. Ze zijn afhankelijk van anderen. De relaties die ze hebben zijn niet uit een menselijk leven weg te denken. Dat geldt niet alleen voor hun relaties met andere mensen, maar ook voor hun verhouding tot de natuur, de maatschappij en de wereld. Al deze verbindingen spelen een rol bij het maken van keuzes. Het zijn begrenzingen van de menselijke keuzevrijheid, maar wel belangrijke en waardevolle begrenzingen.

Ook als iemand zelf geen rekening houdt – of wil houden – met zijn omgeving en anderen, heeft hij verbindingen die zijn keuzemogelijkheden beïnvloeden. Andere mensen en de omgeving verhouden zich namelijk wel tot hém. De ijskappen smelten ook als iemand zelf geen auto heeft. Zijn moeder kan ziek worden. Zijn partner kan hem ten huwelijk vragen. Hij kan zijn baan verliezen. Soms begrenst de omgeving keuzemogelijkheden. Soms breekt de omgeving de beleavingswereld juist open en ontstaan er nieuwe mogelijkheden.

Kopieermechanisme

De ultieme keuzevrijheid bestaat dus niet. Toch moet de Westerse mens zich verhouden tot de ‘Amerikaanse droom’ van de ultieme maakbaarheid. Via media, cultuur en omgeving worden mensen hier immers dagelijks door dit idee beïnvloed. Hoe kunnen zij authentieke keuzes maken in een wereld die de schijn wekt dat alles mogelijk is?

Volgens hoogleraar wijsbegeerte Joachim Duyndam (Universiteit voor Humanistiek), gespecialiseerd in humanisme, mensbeeld en geestelijke weerbaarheid, is het belangrijk om te begrijpen hoe ‘de wil’ werkt. Wat mensen verlangen is niet per se authentiek. Ongemerkt kopiëren zij wat anderen verlangen. Zou het verlangen naar een iPad ooit zijn ontstaan als niemand anders een iPad wilde? Op zich is dit kopiëren van verlangens niet erg. De mens is nu eenmaal een kudde-dier en kan dat zichzelf niet kwalijk nemen. Maar anders dan bijvoorbeeld koeien, kunnen mensen het in beginsel onbewuste kopieermechanisme in zichzelf waarnemen en erop reflecteren. Ze kunnen als gekken achter ieder verlangen dat zich aandient aan rennen. Maar ze kunnen ook hun handelen uitstellen en onderzoeken waar dat verlangen vandaan komt, zegt Duyndam. Wat is de invloed van commercie? Media? Hun vader?

Levenskunst

Een authentieke keuze veronderstelt ook zelfkennis. Wie ben je? Wat vind je waardevol? En hoe kom je daar achter? Deze vragen worden al eeuwen gesteld binnen de traditie van de levenskunstfilosofie. Deze filosofie beantwoordt de morele vraag naar het ‘goede’ leven met een oproep tot zelfonderzoek. In heel Europa is de stroming opnieuw mateloos populair. Levenskunst biedt bij gebrek aan grote verhalen een manier om houvast te zoeken in de keuzemaatschappij. Er zijn massa’s boeken over geschreven. Alleen al in de openbare bibliotheek in Amsterdam zijn maar liefst 33 planken gevuld met boeken over levenskunst. In Groot-Brittannië richtte de filosoof Alain de Botton, die onder een breed publiek bekendheid geniet, er zelfs ‘The school of life’ voor op. En niet alleen in de filosofie zien we deze trend terug. Ook therapeuten en coaches helpen mensen met levensvragen.

De gehanteerde methodes voor zelfonderzoek verschillen,

Stil de tijd

Filosoof en auteur Joke Hermsen schreef het zeer succesvolle boek ‘Stil de tijd’. “We worden gegijzeld door de kloktijd”, zegt ze. “De tijd heeft volgens de oude Griekse filosofen twee verschijningsvormen: ‘chronos’, de kloktijd, en ‘kairos’, de ware tijd die mensen innerlijk ervaren. Wie alleen binnen de kloktijd rondrent, ziet zijn creativiteit opdrogen.” Binnen de moderne Westerse samenleving is maar heel weinig oog voor ‘kairos’. Daarmee snijden Nederlanders en andere westerlingen zich volgens Hermsen in de vingers. “Sinds Plato geldt dat rust, mijmeren, muziek luisteren en niet aan de rat race meedoen, voorwaarden zijn om te leren. Deze Platonische inzichten komen overeen met bevindingen van neurologen en andere wetenschappers.” Nederlanders maken onvoldoende gebruik van deze kennis. “In de Volkskrant stond het bericht dat een op de tien Nederlanders onder de 25 jaar al een burn-out heeft gehad. Van alle studenten heeft de helft volgens een onderzoek van studentenvakbond LSVB psychische klachten. Ongelooflijk.”

“Wat mensen hier zelf tegen kunnen doen? Zoek rust vooral offline. Als je achter je laptop zit, met een schuin oog op de tv en je mobieltje, lichten alle delen van de hersenen op. Wat een enorme opgave voor het brein is. Dat moet namelijk selecteren wat het onthoudt en welke informatie verloren mag gaan.” De focus op flexibele arbeid en, ‘geholpen’ door technologie, altijd en overal kunnen werken, is volgens Hermsen een slechte ontwikkeling. “De economie is gericht op het kweken van schaarste en tegelijkertijd constante groei door acceleratie. Dat weerspiegelt precies het gevoel van tijd dat veel mensen hebben: we hebben er te weinig van en het gaat te snel.”

Lees het volledige interview met Joke Hermsen op: humanistischverbond.nl/hermsen

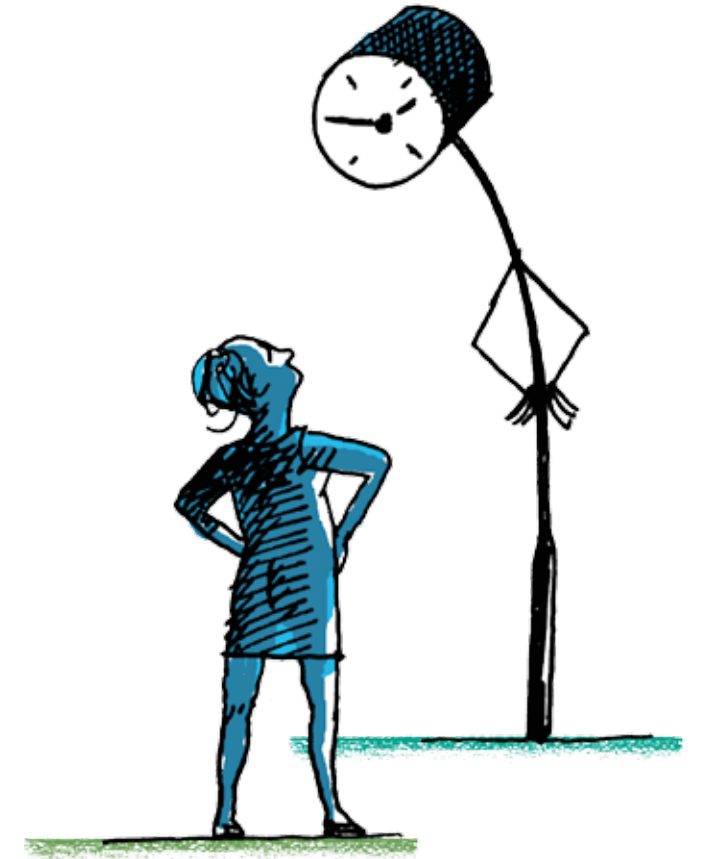
maar er zijn gemeenschappelijke thema’s te onderscheiden in het denken van hedendaagse levenskunstfilosofen als Wilhelm Schmid (Duitsland), Pierre Hadot (Frankrijk), Joep Dohmen en Alain de Botton. Zo grijpen ze allemaal terug op de filosofische traditie. Op verschillende manieren besteden ze aandacht aan het belang van zelfreflectie op waarden en ambities. Het kijken naar voorbeeldfiguren is ook een veel terugkerend advies. Maar het gaat er vooral om die inzichten ook in de praktijk te brengen. Te experimenteren en te oefenen met keuzes maken. Willen mensen authentieke keuzes kunnen maken, dan hebben ze behalve zelfkennis ook kennis over invloeden vanuit de omgeving nodig. Om de macht van media te doorzien moet iemand snappen hoe medialogica werkt. Hetzelfde geldt voor de invloed van reclame en commercie. Verschillende filosofen benadrukken verschillende invloeden. Filosoof Joke Hermsen gaat bijvoorbeeld in op de invloed van kloktijd (zie kader). Die is op een bepaald moment in de geschiedenis ingevoerd. Het is een maatschappelijke orde waar mensen zich alleen toe kunnen verhouden als zij er zich bewust van zijn.

Voedingsbodem

De opbloeiende levenskunststroming oogst ook kritiek. Filosoof en ethicus Paul van Tongeren (Radboud Universiteit) ziet in de levenskunst een te grote nadruk op het maakbare. Het kwetsbare en de tragiek – dat wat mensen niet kiezen maar wat hen overkomt – zouden onvoldoende aandacht krijgen. Hierbij gaat het niet alleen over nare gebeurtenissen, maar juist ook over passies. Filosoof en socioloog Harry Kunneman (Universiteit voor Humanistiek) heeft het over datgene waardoor de mens wordt gekozen. Wie daadwerkelijk ‘voor iets gaat’, wordt in zekere zin verliefd. Helemaal voor iets gaan lijkt meer op het gevoel geen andere keuze te hebben, dan op actief een passie nastreven. Dit geldt zowel voor relaties als voor werk of hobby’s.

Een veelgehoorde, belangrijke aanvulling op de levenskunststroming is goed verwoord door Henk Oosterling, winnaar van de Van Praagprijs 2013. Volgens Oosterling is een mens geen eiland. Wie zichzelf wil vinden, zal dat in het contact met de ander moeten doen. Mensen komen alleen iets over zichzelf te weten temidden van anderen. Het verschil tussen

mensen is volgens de filosoof daarom ‘een kracht die hen bindt’. Denkers als de bovenstaande voegen belangrijke aspecten aan het denken over levenskunst toe. En dat is weer een belangrijke voedingsbodem voor humanisme. Keuzes worden altijd binnen een netwerk van verbindingen met anderen gemaakt. En niet alles kan gekozen worden. Toch lijkt het belang van zelfkennis, kennis over de omgeving en het in de praktijk oefenen voor al deze denkers onontbeerlijk. Dit alles vormt de voedingsbodem van de mens. Zodat niet iedere keuze een reden voor stress is. Mensen kiezen een pad en volgen het. Maar het pad dat bij hen past, vinden ze alleen als ze de tijd nemen het te vinden.

Lees- en luistertips

Vind lees-, kijk- en luistertips via humanistischverbond.nl/dossiers/levenskunst

Leer meer over humanisme, levenskunst en keuzes maken door naar ‘Hoorcolleges online’ te luisteren:

- Socrates-hoogleraar Joachim Duyndam (Universiteit voor Humanistiek) over ‘geestelijke weerbaarheid’: human.nl/laatjenietgekmaken
- Joep Dohmen, Joachim Duyndam en Harry Kunneman (Universiteit voor Humanistiek) over keuzes maken: human.nl/hoekanikkiezen

Verdiep je verder in levenskunst met deze boeken:

- Peter Bieri: ‘Hoe willen wij leven?’ Uitgeverij Wereldbibliotheek, 2012. ISBN: 9789028424982. Prijs: € 15,90
- Nienke Wijnants: ‘Het dertigersdilemma’. Uitgeverij Bert Bakker, 2010. ISBN: 9789035135246. Prijs: € 12,50
- Paul van Tongeren: ‘Leven is een kunst’. Uitgeverij Klement, 2012. ISBN: 9789086871025. Prijs: € 22,50
- Henk Oosterling: ‘Eco 3: Doendenken’. Uitgeverij Jap Sam Books, 2013. ISBN: 9789490322359. Prijs: € 29,90

Lees meer over belangrijke humanistische denkers via humanistischecanon.nl

Joris Linssen

‘In mijn ziel strijden ratio en emotie constant om voorrang’

Bij het maken van keuzes is presentator en zanger Joris Linssen zowel impulsief als bedachtzaam. Hij heeft de ratio van zijn vader en de emotie van zijn moeder. “Rigoreus strepen zetten, de bakens echt verzetten, dat heb ik best vaak gedaan en dat kan ik dus goed.”

Tekst: Roeland Ensie en Eric de Rooij - Beeld: Jeppe van Pruissen

HUMAN

Sinds zijn studietijd woont Joris Linssen in Utrecht, de stad waar hij zijn hart aan heeft gegeven. “Ik woon al twintig jaar in een kleurrijke wijk, tussen migranten, kunstenaars en journalisten. Hier voel ik mij thuis”, zegt de man die onlangs na honderd afleveringen stopte met het succesvolle tv-programma ‘Hello goodbye’. “Utrecht is een stad die mij kan troosten.”

Linssen noemt zijn jeugd “uitermate gelukkig”. Hij groeit in de jaren zeventig op in Eindhoven, in een progressief en politiek geëngageerd gezin dat hetatholicisme heeft afgezworen, de Dag van de Arbeid viert en *Vrij Nederland* leest. “In de *VPRO-gids* omcirkelde mijn vader altijd de programma’s die we mochten zien. Dat waren er maar een paar, alleen actualiteitenprogramma’s en de VPRO. ‘Toppop’ was slecht, net als chips en cola.” Op zolder heeft hij een eigen universum. “Ik las veel en klungelde met cassettebandjes en pick-ups, maakte zo mijn eigen radioprogramma’s. Ik had veel vriendjes maar was ook graag alleen.” Hij en zijn zus worden met veel liefde en heel vrij opgevoed. “Dat zijn de twee bouwstenen die ik ook in de opvoeding van mijn eigen kinderen probeer te hanteren.”

Bloemenkinderen

In Eindhoven richten progressieve ouders samen een openbare school op waar ook Linssen naartoe gaat. “Alle bloemenkinderen zaten daar bij elkaar. Er werd vooral aan musical gedaan. In ontleden en vaderlandse geschiedenis liep ik een enorme achterstand op. Daar kwam ik achter toen ik ging studeren. Wel voedde die school mijn creativiteit en werd mij daar geleerd te ontdekken wat ik zelf wil.” In die tijd gaan zijn ouders uit elkaar, net als de ouders van de meeste klasgenootjes. “Ik heb dat niet als vervelend ervaren. Dat ze uit elkaar gingen was eerder logisch dan traumatisch.”

Staking

Op de katholieke middelbare school waar zijn vader conrector is, volgt Linssen het vwo. Hij is een bevlogen leerling die actief is als klassenver-

teenwoordiger, zitting heeft in het leerlingenparlement en in de schoolkrant schrijft. Zijn engagement brengt hem in conflict met de schoolregels. “In de vijfde klas vond ik dat bij godsdienst ook andere religies behandeld moesten worden, zoals de islam. En ik vond dat deze lessen facultatief moesten zijn en dat je daar alleen naartoe moest gaan uit vrije keuze, als je echt geïnteresseerd was.”

Linssen organiseert een staking. “De rest van de klas deed ook mee, maar meer voor de lol. Mijn medeleerlingen vonden het wel spannend dat ik als zoon van de conrector deze staking op touw zette.” Zijn vader handelde consequent. “Uiteindelijk heeft hij sommige mensen wel gestraft, maar de mensen die principieel voor de staking kozen niet. Ik was als kind extreem, ik geloofde eerder in Marx dan in hetatholicisme, ik zag in navolging van Marx godsdienst als opium voor het volk.”

Het kost hem moeite zich aan te passen. Hij wil van school af, maar de leerplicht houdt hem tegen. Tot zijn zeventiende verjaardag. “Mijn ouders waren het er niet mee eens, maar omdat ik mijn keuze goed kon onderbouwen, zeiden ze: we gaan eens kijken hoe het gaat als jij van school af bent. Op mijn verjaardag ben ik van school af gegaan. De rest van de wereld ging gewoon door en ik zat thuis gelijk te hebben. Dat was wel even slikken. Ik vind het nu heel bijzonder dat mijn ouders mij de kans gaven om hiervoor te kiezen, om zoiets radicaals mee te maken. Nu mijn eigen kinderen die leeftijd hebben, zie ik pas hoe jong ik was.”

‘Ik wil niet gewoon zijn, maar autonoom’

Inhoudsloos

Er breekt een periode aan van niets doen en lang in bed liggen, hij mist zijn vrienden die op school zitten. Linssen gaat bij zijn vader wonen, maakt vooral muziek en stort zich in het nachtleven. Hij voelt zich een

geëngageerde punker en gaat om met muzikanten en krakers. Toch biedt deze subcultuur hem niet de voldoening die hij er hoopt te vinden. Terwijl hij worstelt met de vraag ‘ben ik communist of anarchist?’, zoeken de anderen afleiding en vermaak. Hij ervaart het leven in deze subcultuur als inhoudsloos.

“Ik was tegen regels, maar hier bleken veel meer regels te bestaan dan in de maatschappij. Als je het niet goed deed, was je meteen een fascist. Er was een enorm strak stramien aan regels, omgangsvormen en ongeschreven wetten, met veel sociale druk. Ik kwam erachter dat dit niet mijn weg was. De wereld werd er niet beter van, en ikzelf eigenlijk ook niet.”

Na een half jaar keert Linssen terug naar een andere school om zijn vwo af te maken. Maar niet zonder slag of stoot, want zijn reputatie is hem vooruitgesneld. Ook al werkt hij hard, bij het nieuwe docentenkorps ontmoet hij vooral wantrouwen en tegenwerking. “Dat verwende jongetje met die grote mond, die gaan wij eens mores leren.” Met diverse machtsmiddelen proberen ze hem tevergeefs klein te krijgen. Bij de diploma-uitreiking weigeren enkele leraren hem de hand te schudden. “Ik dacht op de avond van de diploma-uitreiking: ‘Zand erover, ik geef iedereen een hand en klaar’. Het heeft mij wel heel erg gekwetst, ik had gedaan wat moest en had een goede lijst.” De weerstand die hij ervaarde, maakte hem sterker. “Op een ruwe manier kwam ik erachter hoe de wereld werkt. Als je in de samenleving wilt meedoen, moet je je aanpassen.”

Autonoom

Linssen pauzeert even, hij is erg bezig met de mensen die in de hoek zitten waar de klappen vallen. “Daar komt wellicht ook mijn voorliefde voor mijn gasten in het programma ‘Joris’ Showroom’ vandaan. Ik weet hoe heftig het is als het systeem tegen je is. Je krijgt op je fallie. Het leven kan dan eenzaam zijn.” Het is de moeilijkste categorie mensen om te interviewen, zegt hij. “Ze zijn niet gewend om te spreken en ook niet

om te luisteren. Daarbij hebben ze een gezond wantrouwen omdat ze in het verleden vaak op een negatieve manier zijn benaderd. Voor de opnames is het team vaak lang bezig met het winnen van vertrouwen. Het zijn mensen die eigenlijk kind zijn gebleven. Hun manier van leven is niet altijd een stoere keuze. Soms kiezen ze ervoor door de dingen die ze hebben meegemaakt. Ik steek van ieder mens wat op en ik denk de kijker ook. Het voedt mijn verlangen om niet gewoon te willen zijn, maar autonoom.” Wat zijn ouders hem met de paplepel

CV Joris Linssen

Joris Linssen werd op 28 januari 1966 geboren in Nijmegen. Hij is regisseur, presentator en zanger. Na zijn studie geschiedenis begon hij bij de stadsomroep in Utrecht. Vanaf 1994 werkt hij bij de NCRV. Hij tekende voor succesvolle programma's als 'Taxi' en 'Hello Goodbye'. Het populaire 'Joris' showroom' maakt hij nog steeds. Momenteel werkt hij aan een nieuw programma. Sinds 1999 zingt Linssen met zijn band Joris Linssen & Caramba Mexicaanse smartlappen in het Nederlands. De groep bracht vijf cd's uit en heeft enkele theatertournees gemaakt. In 2012 reisde de band naar Mexico. De indrukwekkende film die daar gemaakt is beleefde zijn première op de Nederlandse filmdagen in september dit jaar. Linssen is getrouwd en vader van twee dochters en een pleegdochter.

hebben ingegeven, is solidariteit. “Een woord dat tegenwoordig totaal uit de mode is. Solidariteit met de mensen die het minder hebben, ik probeer dat ook mijn kinderen te leren inzien.” Samen met zijn echtgenote en dochters besluit Linssen pleegkinderen in het gezin op te nemen. “Je stelt dan eigenlijk het meest kwetsbare wat je hebt open: je basis, de kern, je gezin. Daarmee zet je heel veel op het spel.” Het blijkt een goede keuze. Hij leert zijn kinderen op deze manier dat het helemaal niet vanzelfsprekend is om beschermd op te groeien. “Ik denk dat ik eigenlijk nog dezelfde idealen heb die ik als kind had. Alleen geloof ik niet meer in de revolutie als de grote ommekeer van buitenaf. Je moet het gewoon in je eigen leven doen, om zo van binnenuit te bouwen aan een solidaire samenleving.”

Erbarmen

Wanneer het aankomt op het maken van keuzes is Linssen zowel impulsief als bedachtzaam. Naar eigen zeggen heeft hij de ratio van zijn vader en de emotie van zijn moeder. “Ik houd erg van de illusie dat ik mijn eigen leven leid, dat is ook waarom ik keuzes maak als stoppen met 'Hello goodbye'. Rigoureuus strepen zetten in mijn leven, de bakens echt verzetten, dat heb ik best vaak gedaan en dat kan ik dus goed.”

Toch vindt hij dat hij niet altijd een keuze hoeft te maken. “Toen ik als vijftientwintigjarige in Mexico was twijfelde ik of ik journalist of zanger wilde worden. Op een gegeven moment dacht ik: wie dwingt mij om te kiezen? Ik ben het allebei en dat is ook een keuze.” In zijn nieuwe televisieprogramma zoekt Linssen verhalen waarin keuzemomenten op het scherpst van de snede worden gemaakt. Het wordt een maatschappelijk geëngageerd programma. “Wat mij op Schiphol altijd heeft geraakt zijn de gezinshereningen van mensen die gevlucht zijn. Ik wil graag een positief geluid geven aan de vluchtelingenproblematiek, zodat mensen met meer erbarmen kijken en niet met tegenzin. Vluchtelingen zijn vaak moedige mensen die veel hebben meegemaakt in onveilige situaties. Mensen die soms twintig jaar hun moeder niet hebben gezien. In onze publieke opinie wordt heel negatief gesproken over vluchtelingen. Terwijl het vaak helden en slachtoffers zijn en geen opportunistische dieven.

Ik ben wel verslaafd geraakt aan heftige verhalen. De werkelijkheid is zoveel fantastischer dan een boek.”

Raken

Het overbrengen van emotie is in zijn televisiewerk belangrijk, maar ook als zanger speelt emotie een grote rol. Zijn reis naar Mexico heeft daarvoor veel betekend. “Alles waar ik van hou, vind ik in Mexico. De muziek is heel sentimenteel, de teksten poëtisch, rijk en ruig. Ook de saamhorigheid en gastvrijheid trekken mij enorm aan. Mexicanen gaan op de grond slapen om jou een bed te geven. Je kunt je bijna niet voorstellen dat hetzelfde volk elkaar op een gruwelijke manier kan vermoorden. Het is een maatschappij van het grote gebaar. In Mexico hebben we onze overleden bassist van de band Joris Linssen & Caramba herdacht door te spelen op een kerkhof, wat daar heel gebruikelijk is.”

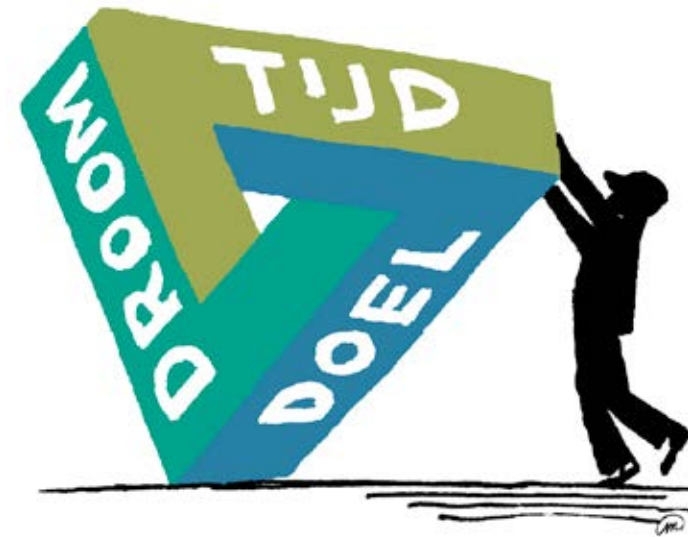
In Mexico ontdekte Linssen het belang van zingen in je eigen taal. “Als ik optreed probeer ik mensen diep te raken, zodat die zaal zucht, het publiek huivert. In het Nederlands zingen is daarbij een bewuste keuze, die ik gemaakt heb in Mexico. De mensen zingen daar in het Spaans. Ik dacht: waar slaat het op om in het Engels te zingen? Waarom zou je je gevoelens onder woorden brengen in een vreemde taal? Wil je je emoties verwoorden, wil je tot essentiële uitspraken komen, dan moet het in je moedertaal.” Linssen mag als zanger gedreven worden door emoties, hij zet ook de ratio in, de techniek. “Ik zou roofofbouw plegen als ik die voorstellingen puur op mijn gevoel zou spelen. Die grip op mijn emotie vind ik voor mijn artistieke ergens wel jammer. Dat je niet helemaal kunt leven als bijvoorbeeld Ramses Shaffy.”

Diepgang

Gelukkig hoeft Linssen geen keuze te maken tussen televisie en muziek. Maar met het mes op de keel, zou hij kiezen voor de muziek. “Muziek is toch mijn medium. Vanaf mijn kindertijd ben ik bezig met muziek. Ik uit mij graag door teksten te schrijven en deze muzikaal te brengen. Toch zou mijn leven te eendimensionaal zijn als ik alleen maar dat zou doen. Dus gek genoeg geeft televisie maken aan mijn leven meer diepgang.”

Humanisten over dat ene moment

Hoe kiezen leden? Vormen hun keuzes zich geleidelijk of gooien ze radicaal het roer om? Drie leden van het Humanistisch Verbond over hun motieven en de breek- en keerpunten in hun leven. Tekst: John Min - Beeld: Milo

Een andere baan? Toch nog die wereldreis? Je wilt veel, misschien wel té veel doen en zeker niets missen. Soms is er dan ineens de overtuiging dat iets nú moet gebeuren: het 'this-is-the-moment-gevoel'. Of hij dat weleens heeft ervaren? Erwin Drenth (afdeling Haarlemmerland) kan geen groot recent breekpunt in zijn leven noemen. Of toch. “Ja, de beslissing me te richten op meditatie en mindfulness is wel een belangrijke stap. Het blijkt voor mij de verbinding tussen een rationele levensbeschouwing als het humanisme en het doorleven van waarden en ideeën die daarbij horen.” Drenth sluit niet uit dat hij onlangs nóg een belangrijke keuze heeft gemaakt, zonder dat hij het weet. “Vaak blijkt pas later hoe belangrijk een keuze is geweest. En dan is er nog de keuze om iets niet te doen, waarvan je moeilijk kunt inschatten wat de consequenties zouden zijn geweest als je het wel had gedaan.” Inschatten wat de gevolgen van een keuze zullen zijn, mensen doen het voortdurend. Maar hoe? Drenth: “Voor mij is dat een combinatie van jezelf ergens in verdiepen, en je intuïtie volgen.” Erwin Kamp (humanistisch geestelijk verzorger bij het Veteraneninstituut)

stond onlangs voor een lastige vraag: stel ik me opnieuw verkiesbaar voor D66 in de gemeenteraad? “Er gaat veel tijd in zitten en je bereikt niet altijd je politieke doelen. Je moet soms ook pijnlijke beslissingen nemen, vooral als er wordt bezuinigd. Ik overleg in dit soort gevallen altijd met mijn vrouw en zoon. Ik heb gekozen het wel te doen en ben daar blij om. Want nu kan ik proberen politieke, humanistische, idealen te verwezenlijken. Als je idealen hebt, moet je je daarvoor inzetten. Langs de kant staan en roepen dat het allemaal anders moet, is niets voor mij. Ik wil mijn verantwoordelijkheid nemen.”

Blauwdruk

Amy van Son (social media-professional) ziet twee soorten keuzes. “Er zijn keuzes die je met je bewuste verstand maakt en meer onbewuste keuzes, die voortkomen uit de blauwdruk van jezelf, het product van je omgeving dat je bent: je genen, wat je meemaakt en je talenten.” In Van Sons leven spelen intuïtie en met name vertrouwen een grote rol. “Daarmee bedoel ik het vertrouwen dat je datgene wat voor je bestemd is, ook bereikt.” Dat is niet zweverig, vindt ze. “Neem

het actief zijn op sociale media. Als je zorgt dat je daarop goed gevonden wordt, kom je in contact met mensen die je leven kunnen verrijken. Je kiest ervoor om gevonden te worden, maar hoe het verder verloopt weet je niet, daar moet je maar op vertrouwen.”

Bronnen

Alliedrie de leden hebben beslist iets aan humanistische denkers bij het maken van keuzes. Drenth: “‘Durf te denken’ van HUMAN en de Humanistische Canon zijn nuttige vertrekpunten. Wel vind ik de benadering van humanistische denkers wat te rationeel en te veel uitgaan van maakbaarheid.” Kamp vindt bronnen belangrijk voor de invulling en nuancering van zijn levensbeschouwing. “Ik ben een groot liefhebber van de boeken van Fernando Savater. In zijn boek ‘Goed samen leven’ beschrijft hij op eenvoudige, maar indringende wijze waarom politiek ons allemaal ter harte gaat. Nu ik dit boek weer lees, voel ik mij alleen maar in mijn keuze gesterkt.” Seneca is de filosofische held van Van Son. Haar favoriete Seneca-citaat: ‘Beslis conform je eigen rede en niet op basis van wat anderen van je vinden.’ “Het houdt in dat je zelf een afweging moet maken. Je kunt je laten informeren over mogelijkheden, maar moet toch zelf de keuze maken.”

Relativeren

Voor humanisten, die geloven dat er maar één leven is waar je het mee moet doen, is kiezen belangrijk. Misschien belangrijker nog dan voor gelovigen. Het feit dat dingen eindig zijn, helpt Van Son de keuzestress die inherent is aan het leven te relativeren. “Zelfs de dood is relatief, De Tibetaanse geestelijke Sogyal Rinpoche benoemt dat zo mooi: ‘Je ademt in, je ademt uit en dan adem je niet meer in. Dan ben je dood’. Het gaat erom hoe je daarvoor met je tijd omgaat.”

JONG HV

Jong HV is het jongeren netwerk van het Humanistisch Verbond dat verdiepende en gezellige activiteiten organiseert voor mensen tussen 18 en 35 jaar.

Tekst: Mark van Dijk

Nieuws en activiteiten van Jong HV:
humanistischverbond.nl/jonghv
en facebook.com/jonghv

Belangrijke stappen

Sid Lukkassen staat voor een moeilijke keuze. Fonni Klösters heeft net een ingrijpende beslissing genomen. Twee jonge humanisten over een belangrijke keuze voor hun toekomst.

Fonni Klösters (25) uit het Limburgse Milsbeek heeft de knoop doorgehakt: ze stopt met werken en gaat studeren. Vanaf 2014 wil ze op de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht zitten. “Het gooit mijn leven om. Mijn vaste baan als verzorger van mensen met een verstandelijke beperking en mijn vertrouwde woonomgeving zeg ik gedag.”

Sid Lukkassen (25) uit het Gelderse Duiven moet nog kiezen. Hij is gemeenteraadslid voor de VVD. Vorig jaar was hij trainee in het Europees Parlement. Gaat

hij vol inzetten op een politieke carrière? “Ik steek veel energie, tijd en passie in de politiek. Maar om ver te komen, moet je altijd afwegen hoe je je uit. Als humanist vind ik het belangrijk authentiek te zijn in mijn standpunten, ook als die niet overeenkomen met de partijlijn. Ik moet gaan bepalen in hoeverre ik in de pas wil lopen.”

Klösters wist op een gegeven moment dat het tijd was om te kiezen. “Ik voelde dat de keuze vóór studeren me heel veel gaat opleveren. Ik maak keuzes vanuit vertrouwen en omwille van de groei en het geluk die ik eruit haal; de veiligheid van dit moment is voor mij geen criterium. Als ik nog eens kinderen wil, dan moet studeren nu.” Toen ze haar keuze had gemaakt, was het een kwestie van praktische bezwaren aanpakken. “Ook financieel verandert er veel. Je moet je afvragen: doen we de auto weg?” Lukkassen heeft geen haast met zijn keuze. In maart 2014 zijn de volgende gemeenteraadsverkiezingen. Of hij een hoge plek op de kandidatenlijst krijgt, is aan het afdelingsbestuur. “Ik probeer gelijktijdig andere deuren open te houden. In de politiek, maar ook daarbuiten. Ik wil een doctoraalonderzoek opstarten en bij het Humanistisch Verbond ga ik een cursus humanisme en politieke filosofie geven.”

Klösters heeft over haar keuze veel gepraat met haar vriend, familie en vrienden. “Ik hoor graag verschillende

meningen. Al verklaarden sommigen me voor gek.” Lukkassen kan met zijn keuze niet bij vrienden en familie terecht. “Die kennen het politieke spel niet. Ik praat erover met andere politici.” Klösters en Lukkassen deden beide mee aan het Jong HV-voorjaarsweekend begin april, dat als thema kiezen had. Heeft het weekend bijgedragen aan hun keuze? Lukkassen: “In een lezing over de Franse filosoof Girard werd gesteld dat als mensen ergens tijd en energie in steken, datgene – los van de intrinsieke kwaliteit – interessanter wordt. Zo kan een maatschappelijke stroming ontstaan, die mensen aanzuigt. Mensen kopiëren de verlangens van anderen. Dat is een belangrijk leerpunt voor mij. Als je je van zulke processen bewust bent, kun je beter je eigenheid bewaken.” Klösters: “We hebben veel gereflecteerd op het maken van keuzes. Ik voel me bevestigd in mijn besluit. Een keuze maken is één, erachter blijven staan is twee.”

Jong HV'er in... cultuureducatie

Wie: Vivian Treurniet (34)

Wat: Algemeen coördinator onderwijs bij Bibliotheek plus Centrum voor kunst en cultuur (BplusC), Leiden

“Basisschoolleerlingen bezoeken eens per jaar een theatervoorstelling of krijgen een kunstles in de klas. Ik onderhoud het contact met scholen en draag zorg voor een goed programma.

Mijn werk is uitdagend. Sinds vorig jaar is er minder subsidie, maar we hebben besloten een doorstart te maken. Nu betalen scholen zelf een bijdrage. Op veel scholen is cultuur een sluitpost, maar ik weet wat kunst en cultuur kunnen betekenen voor kinderen: vóór mijn huidige baan stond ik zelf voor de klas. Toen kon ik er weinig tijd aan besteden, nu doe ik niet anders.

“In mijn werk zie ik de humanistische waarde ontplooiing terug. Het humanisme wil het beste uit de mens halen. Het is belangrijk dat je je persoonlijk en

sociaal ontwikkelt. Zo kun je bewust in het leven staan. Cultuureducatie draagt bij aan opgroeien als compleet mens. In een theaterworkshop zag ik leerlingen uit het speciaal onderwijs ontzettend tot hun recht komen. Cultuur vormt een tegenwicht voor de veelal cognitieve vakken. Cultuureducatie zet kinderen op een andere manier in beweging dan ze misschien gewend zijn. Ieder heeft zijn eigen kracht en die moet je ontdekken. Weten wat je leuk vindt, maakt dat je zin hebt in het leven.”

ONDERZOCHT

Scriptie: Muzikaal burgerschap

Afgerond: 18 januari 2013, Universiteit voor Humanistiek

Auteur: Jos Terlingen, trainer/coach

“Burgerschapsvorming is in het kort: leren samenleven in een democratische rechtsstaat. Sinds 2006 zijn scholen verplicht actief bij te dragen aan de burgerschapsvorming van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Dat wil niet vlotten, constateerde de Onderwijsraad vorig jaar. Je denkt bij burgerschapsvorming al snel aan vakken als maatschappijleer en levensbeschouwing. Ik vind juist muziekles heel geschikt. “Jongeren identificeren zich met muziek. Samen muziek maken en luisteren naar elkaars muziek brengt ons dicht bij elkaar en leert ons elkaar beter te begrijpen. Als jongeren naar elkaars muziek luisteren, vertellen waarom ze iets mooi vinden en dat kunnen beargumenteren, dan is dat democratische vorming. Ze leren respect hebben voor iemand die

iets anders vindt. Bovendien bevat muziek vaak een sociale of politieke boodschap, denk maar aan rock-'n-roll, punk en hiphop.

“Burgerschapsvorming roept een beeld op van goed en juist handelen. Maar jongeren hoeven niet allemaal voorbeeldige burgers te worden. Belangrijk is dat ze zichzelf en anderen ontdekken, heel humanistisch. Met muziek kan dat door samen iets moois te maken.

“Ik ben zelf muzikant. Al op jonge leeftijd ben ik met anderen muziek gaan maken. Daarom heb ik gedurende mijn studie de koppeling gelegd tussen muziek en onderwerpen als identiteitsvorming en humanisering. Nu werk ik als trainer en coach. Ik heb een humanistische aanpak. Ik kijk naar welke overtuigingen en waarden ten grondslag liggen aan gedrag dat mensen willen veranderen. Als je hun inzicht en bewustzijn daarin vergroot, krijg je meer duurzame verandering dan wanneer je gedrag oppervlakkig verandert.”

‘Mensen niet evenveel waard’

Het is een klassiek moreel dilemma: red je vijf levens door één persoon op te offeren? En wat doe je als die ene persoon je opa is?

“Dat was het lastigste dilemma”, vindt Jong HV'er Vincent Bourgonje. Hij was een van de veertig deelnemers aan de discussiemiddag over morele dilemma's, die Jong HV 23 maart organiseerde samen met de Jonge Remonstranten, een kerk die staat voor een vrij christendom. Bourgonje koos voor het redden van zijn opa. “Als ik heel eerlijk ben, red ik altijd diegene die ik ken.” Terwijl dat misschien niet de meest humanistische overweging is, zegt hij er meteen bij. “In eerste instantie is het een emotionele keuze. Ik offer geliefden van andere mensen op om mijn eigen geliefde te redden. Dat is egoïstisch. Je kunt wel zeggen: alle mensen zijn evenveel waard; maar als ik op dat moment die keuze maak, blijkt dat niet zo te zijn.” Het egoïsme is ook een morele stroming. Naomi Woltring, werkzaam voor het Humanistisch Verbond, verzorgde een theoretische inleiding. Egoïstische

ethici gaan ervan uit dat een mens moet doen wat het beste voor hemzelf is. Uiteindelijk zou daardoor de beste maatschappij ontstaan. Binnen de humanistische levenskunst, zo vertelt Woltring, speelt de deugdeethiek een belangrijke rol. In dat laatste ziet Bourgonje uiteindelijk meer dan in het egoïsme. “Ik denk dat aan de basis van goed leven deugden staan die wereldwijd erkend worden, zoals verstandigheid en rechtvaardigheid. Ook in de gulden regel ‘wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet’ uit de beginslethiek kan ik me goed vinden.”

Onder de Jong HV'ers kreeg de deugdeethiek deze middag meer aanhangers, net als de beginslethiek met absolute gedragsregels van filosoof Immanuel Kant. Maar ook waren er jongeren die geen objectieve basis voor hun subjectieve keuze zagen en zich voegden bij het nihilisme: niets staat vast, je moet zelf waarden scheppen. Woltring: “Humanisten vinden dat je zelf moet nadenken en oordelen, dus misschien past het niet bij humanisten om één morele stelregel te hebben.”

Zoek 't uit!

Zoek 't uit!
Jong HV

Wereldhumanismedag
21 juni

Locatie:
Universiteit voor Humanistiek

facebook.com/jonghv

www.jonghv.nl

Juni staat voor Jong HV in het teken van de campagne ‘Zoek 't uit!’. Op 1 juni was de kick-off met een ‘diepgang(en) diner’; 8 juni werd het boek ‘Hoezo Humanisme?’ gepresenteerd. De rest van de maand waren er lokale activiteiten rond het thema keuzes maken. Afsluiter: een festival op 21 juni, Wereldhumanismedag, op de Universiteit voor Humanistiek.

Hoezo Humanisme?

Een veelzijdige en inspirerende levensbeschouwing

Bas van der Sijde, 2e herziene druk, juni 2013
Een uitgave van Jong HV; te bestellen via jonghv.nl

DE ETALAGE

Een terug- en vooruitblik op evenementen en activiteiten van humanistische organisaties.

Tekst: Jaan van Aken

Via human.nl/organisaties vindt u een overzicht van humanistische organisaties en hun websites.

A Posteriori

Steeds meer hulp nodig bij persoonlijke financiën

Wat: Thuisadministratie. Humanitas-vrijwilligers helpen mensen hun financiële administratie op orde te krijgen.

Waar en wanneer: Via bijna alle Humanitas-afdelingen, op verzoek.

Als gevolg van de crisis stijgt het aantal hulpvragen bij Humanitas Thuisadministratie. In 2012 ondersteunden vrijwilligers ongeveer achtduizend mensen bij het op orde krijgen van de financiële administratie. Dat is ruim tien procent meer dan in 2011. Sinds kort zijn gemeenten verantwoordelijk voor de schuldhulpverlening. De humanistische organisatie werkt op verschillende plaatsen al samen met gemeenten en doet dat graag, vertelt Humanitas-directeur Eva Scholte. Van belang is dat gemeenten inzien dat vrijwilligerswerk niet voor niets kan, stelt ze. "De financiële problematiek van mensen is steeds complexer geworden. Ondersteuning daarbij kan vaak door een vrijwilliger geleverd worden, mits goed opgeleid en mits er regelmatig intervisiebijeenkomsten gehouden worden. Dat brengt kosten met zich mee. Daarnaast kunnen vrijwilligers niet alle hulp bieden en is goede schuldhulpverlening door gemeenten ook van belang."

humanitas.nl/afdeling

Wereldhumanismedag: Durf te denken, durf te doen

Wat: Een scala aan activiteiten ter gelegenheid van Wereldhumanismedag

Waar en wanneer: Door het hele land op en rond 21 juni

In de week van Wereldhumanismedag, op vrijdag 21 juni, vinden er overall in Nederland evenementen en acties plaats. Denk aan HVO-lessen op scholen, picknicks en open dagen door afdelingen van Humanitas en het Humanistisch Verbond, een ludieke actie van Jong HV en aandacht voor Wereldhumanismedag op tv en radio door omroep HUMAN.

wereldhumanismedag.nl

'Bad practice day' over bloopers op het werk

Wat: Ontmoeting voor zelfstandige humanistici

Waar en wanneer: 10 juni in Amsterdam

Plein H, de beroepsvereniging voor zelfstandige humanistici, nam het initiatief tot 'Bad practice day', een dag waarop leden in gesprek gingen over missers, bloopers en blunders uit hun werk. Aan de hand daarvan discussieerden ze over de spanningsvelden in het beroep van zelfstandig humanisticus, de waarden die ze delen, de valkuilen en risico's die ze tegenkomen en de methoden. Het doel van de middag was te werken aan een gezamenlijke beroepsstandaard: een document over het vakmanschap van zelfstandige humanistici.

pleinh@gmail.com

A Priori

Weekend levenskunst op leeftijd

Wat: Weekend levenskunst met als thema 'de kunst van het ouder worden'

Waar en wanneer: Vakantiehuis Venweide in Valkenswaard, van 1 tot en met 3 november 2013

'De kunst van het ouder worden' is het thema van een weekend over levenskunst dat de afdeling Zuidoost-Brabant van het Humanistisch Verbond organiseert. Vrijdagavond staat in het teken van het einde van het leven. Een deskundige van de Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levenseinde (NVVE) bespreekt de juridische, ethische en praktische aspecten rond het zelfgekozen levenseinde. Op zaterdag verkennen deelnemers wat filosofen hebben gezegd over ouder worden en levenskunst. 's Avonds draait er een film over het thema. Zondagmorgen staat een muzikaal onderdeel op het programma met liedteksten die passen bij ouder worden. Kosten voor deelname: 140 euro (gereduceerd tarief van 80 euro voor studenten en minder draagkrachtigen).

tom.thalhamm@kpnmail.nl
(Tom Thalhammer, penningmeester afdeling Zuidoost-Brabant. Maaslaan 22, 5691 HN Son)

Kindervakantieweken

Wat: Kindervakantieweken van Humanitas

Waar en wanneer: In juli en augustus door heel Nederland

Er zijn kinderen in Nederland die om financiële, sociale of medische

A Priori (vervolg De Etalage)

redenen niet op vakantie kunnen. Humanitas wil deze kinderen toch een vakantie gunnen en verschillende afdelingen organiseren in de zomermaanden vakantie-kampen voor hen. Samen met een groep leeftijdgenoten brengen ze onder begeleiding van deskundige vrijwilligers een week door op een mooie locatie in Nederland. Met een programma vol leuke, spannende activiteiten. De ouders van deze kinderen hebben vaak weinig tot geen geld en betalen slechts een kleine bijdrage. Sponsoren en vrijwilligers zijn daarom welkom.

humanitas.nl/project/kindervakantieweken-14

Nieuwe ideeën in de humanistiek

Wat: Humanistiek 3.0, collegereeks van de Universiteit voor Humanistiek (UvH)

Waar en wanneer: Iedere tweede maandagavond van de maand op de UvH in Utrecht

Benieuwd naar de nieuwste ideeën, theorieën en ontwikkelingen in de humanistiek? Kom dan naar Humanistiek 3.0, een reeks publiekscolleges van de Universiteit voor Humanistiek. Programmacoördinator Mark Bos: "De collegereeks is bedoeld om geïnteresseerden op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met humanistiek. Het is een unieke kans om in een kleine setting met onze docenten in gesprek te gaan." De eerstvolgende mogelijkheid daartoe is het college op 9 september. Dan spreekt hoogleraar Joachim Duyndam over inspiratie, veerkracht en autonomie. Voorbeeldfiguren belichamen in hun leven en optreden waarden die voor anderen inspirerend zijn. Hoe werkt deze inspiratie? Hoe kun je autonoom zijn in het volgen van een inspiratiefiguur? Duyndam behandelt deze vragen op basis van zijn onderzoek naar mimesis en voorbeeldfiguren. Daarna volgen colleges op 14 oktober, 11 november en 9 december. Kosten voor deelname: 25 euro per college, bij aanmelding voor vier colleges in één keer is het laatste college gratis.

uvh.nl
m.bos@uvh.nl (Mark Bos)

Actie 'Teken voor vrijheid'

De Tweede Kamer heeft ingestemd met de afschaffing van het verbod op godslastering. In veel andere landen worden atheïsten, humanisten, vrijzinnigen en mensen met een afwijkend geloof onder het mom van 'godslastering' vervolgd. Het Humanistisch Verbond komt voor hen op. Doe mee en steun onze (online) petitie 'Teken voor vrijheid': zo'n 1400 mensen gingen u voor. De International Humanist and Ethical Union (IHEU) zet onze actie ook in andere landen uit. De petitie wordt aangeboden aan de Verenigde Naties.

humanistischverbond.nl/tekenvoorvrijheid

Meer lezen?
humanistischverbond.nl/vandevoorzitter

Tekst: Boris van der Ham

Van de voorzitter

'Vrijheid en keuzevrijheid vergen voortdurend onderhoud'

De afgelopen maanden ben ik bij veel lokale afdelingen van het Humanistisch Verbond geweest. Het onderwerp 'keuzevrijheid' kwam vaak aan de orde. Hoe ga je bijvoorbeeld als ouder om met drank- en drugsgebruik van je puberende kind? Het leverde levendige discussies op. Moet bijvoorbeeld de minimumleeftijd voor alcohol en tabak omhoog van zestien naar achttien jaar? Zo'n hogere norm is best verdedigbaar; uit wetenschappelijk onderzoek weten we tegenwoordig dat puberhersen veel kwetsbaarder zijn dan we vroeger dachten. Tegelijk moet je van zo'n wetje niet veel verwachten. Alcohol en tabak kunnen steeds makkelijker via internet worden aangeschaft. Wetten worden domweg door de techniek omzeild. Drugs produceren wordt steeds laagdrempeliger, met grondstoffen uit het tuincentrum of zelfs het keukenkastje. We worden daarmee, of we het willen of niet, nog meer teruggeworpen op onze eigen afwegingen en verantwoordelijkheid.

Om verstandig met risico's om te kunnen gaan, moeten we dus in de eerste plaats mensen zelf krachtiger maken. Thuis, op school en in het maatschappelijk debat verdient dit onderwerp volop de aandacht. Als mensen zich verliezen in een verslaving, dan ben je het 'de vrijheid' verplicht hen een uitweg te helpen. Soms zeggen mensen dat 'vrijheid' maar een makkelijk ideaal is. Het tegendeel is waar: vrijheid en keuzevrijheid vragen voortdurend onderhoud. Het is een arbeidsintensief ideaal. Je moet er op doorvragen. Heb ik voldoende informatie? Welk risico loop ik? Welke schade breng ik iemand toe? Ben ik echt vrij in mijn keuze, en is er nog een weg terug? Dat soort 'praktische filosofie' is geen voer voor academici, maar voor ouders, leraren, caféhouders en hulpverleners. Ook de winnaar van de Van Praagprijs 2013 is een praktische filosoof. Henk Oosterling is actief in het onderwijs, prikkelt mensen om hen bewust te maken van hun keuzes, de juiste vragen te stellen. Een terechte winnaar!

Van der Ham schreef 'De vrije moraal' (Uitgeverij Bert Bakker) over de dilemma's van het vrijgevochten Nederland. devrijemoraal.nl

Op de werkvloer

Tekst: Roeland Ensie
Beeld: Jeppe van Pruissen

16

Wie: Wilko Mulder (rechts), humanistisch raadsman bij Defensie, en sergeant-majoor Mees Soffers (links) die werkzaam is als instructrice bij de Koninklijke Landmacht.

Wat: Wilko voert met Mees een begeleidingsgesprek over de voortgang, de moeilijkheden en de goede momenten in een belangrijke fase van haar transgendertraject.

Waar: Het terrein van de Trip van Zoudtlandtkazerne in Breda.

Wanneer: Maandagmiddag 6 mei 2013 rond 14 uur.

Voor wie: Alle lezers die beseffen dat ieder mens uniek is en de kracht heeft om eigen keuzes te maken.

Waarom: Omdat er nog veel onbegrip en onvermogen tot acceptatie is jegens mensen die 'anders' zijn. Het ontbreekt aan inlevings- én reflectievermogen. Anders zijn roept in veel gevallen schokkende, discriminerende en mensonterende reacties op. Tot haat aan toe. Bij de 'andere' kan dit leiden tot grote angst en paniekaanvallen. Zelfbeschikking gaat in essentie over het eigen lichaam. Mensen bepalen zelf hoe ze eruit willen zien en zich willen presenteren. Als iemand zich niet goed of compleet voelt in het eigen lichaam groeit de behoefte om dat te

17

veranderen. Het traject dat een transgender doorloopt vraagt om moed, kracht en doorzettingsvermogen. Deze mensen moeten stevig in hun schoenen staan om naast het ingrijpende veranderingsproces waar ze zelf in zitten, ook alle bijkomende reacties en onbegrip te doorstaan.

Hoe: Door hier te staan in haar uniform van de landmacht, samen met humanistisch raadsman Wilko Mulder, wil Mees tonen dat het goed is om voor je gevoel uit te komen. En dat het belangrijk is om te tonen dat je ook met deze keuze een uiterst respectvol en goed leven kunt hebben.

Over dit moment: Mees heeft een zware tijd achter de rug waarin ze heeft moeten dealen met negatieve reacties uit haar omgeving. Na jaren tobben over haar genderidentiteit volgden er intensieve gesprekken en begeleiding. Nu zit ze middenin de overgangsfase van haar traject. Sinds een jaar gebruikt ze de voorgeschreven hormonen, die heftige reacties en stemmingswisselingen kunnen veroorzaken. Mees: "Alsof de puberteit in je lichaam." Ze slaat zich er dapper en moedig doorheen, want dit is wat zij wil. Ze geniet van haar uniform en al is de weg vol hobbels en obstakels, ze gaat langzaam toe naar een lijf en een leven waar ze zelf voor kiest.

Hoogste tijd voor Bildung

Om te kunnen kiezen is Bildung nodig. Dat betoogde humanisticus Jochum Damstra (27) bij de afdeling Eemland. Tekst: John Min - Beeld: Milo

"In de maatschappij en het onderwijs hebben jarenlang kennis en vaardigheden centraal gestaan. De menselijke factor en de vorming van het karakter werden echter vergeten", constateert Damstra in de Oude Viltfabriek in Amersfoort. Samen met drie andere jonge humanistici vertelt hij daar op 3 april op verzoek van de afdeling Eemland over zijn werk. Juist de menselijke vorming is belangrijk bij het maken van 'volwassen' en geïnformeerde keuzes in je leven, stelt Damstra. Zeker in een samenleving die steeds verandert en nieuwe eisen aan ons stelt.

Daarom is Bildung nodig. Volgens Joep Dohmen, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek en een belangrijke inspirator en docent van Damstra, is Bildung als fundament van levenskunst onmisbaar. Het is, op z'n Dohmens gechargeerd gezegd, de manier om onze beschaving en onze individuele vrijheid te redden van de kwalijke machten en invloeden van techniek, media, reclame en markt. Het maakt ons geestelijk weerbare, sociale, kritische en betere mensen en burgers. Anders gezegd: We verkwansele onze vrijheid en autonomie als we niet aan Bildung doen.

Polstok

Bildung heeft dus van alles met het humanistisch ideaal van zelfontplooiing te maken, maar is meer dan dat. Het is ontstaan in de Griekse oudheid. Daar was 'paideia' belangrijk; de vorming tot mens in de 'hoogste, alomvattende zin', een opvoedingsideaal gericht op de vorming tot volledig mens. Deze vorming draaide om het ontwikkelen van verfijndheid, welsprekendheid en innerlijke, maar ook uiterlijke beschaving.

Alleen dan konden burgers goede politieke en morele keuzes maken voor zichzelf en anderen.

Damstra: "Het gaat bij Bildung niet zozeer om de morele keuze, maar vooral om de houding die daaraan voorafgaat. Het is een herwaardering van paideia en van verguisde zaken als discipline, oefening, aandacht en focus. Maar ook van kritisch nadenken en inlevingsvermogen."

Dat Damstra zich op Bildung in het onderwijs heeft gestort, kon bijna niet anders, vertelt hij. Zijn moeder was docent Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO) en doordrenkte hem ermee. "Mijn moeder gaf me wekelijks kleine opdrachten die typisch waren voor het HVO van die tijd. Zo moest ik uit een kaartenbak een kaart pakken waar ik me op dat moment het meest mee 'verbonden voelde'. Probeer dat maar eens te doen met een nuchtere Friese jongen die veel liever polsstok springt of buiten speelt."

Damstra heeft dat echter nooit als vervelend ervaren. Sterker nog: de aandacht die zijn moeder aan de opdrachten schonk deed alles eromheen vergeten. Zo werkt dat ook met nieuwe technologie, denkt hij. De aandacht en context die een docent geeft, is volgens hem van grote waarde.

De apps en games hebben het wellicht van het buiten spelen gewonnen, maar het is aan de docent en de opvoeder om te laten zien dat niet alles in een app gestopt kan worden. "We hoeven niet de concurrentie aan te gaan met de technologie", zegt Damstra. "Het gaat erom als opvoeder of docent juist dat 'andere', typisch menselijke aspect te laten zien. Het is geweldig dat we nu door de technologie gedwongen zijn om na te gaan wat typisch menselijk is aan ons bestaan."

Karakterdeugden

Moderne scholen gebruiken vaak speelse lesvormen als 'serious games' en 'flipping the classroom'. Het probleem van deze spelvormen op de iPad is dat ze de menselijke factor ontberen, denkt Damstra. "Het gaat erom een goede balans te vinden tussen technologie en mens, dat is Bildung van nu. Een herwaardering van oude karakterdeugden, het vormgeven van je eigen leven in bewuste omgang met technologie, mens en samenleving." Hoe we dat moeten doen? Daar hoopt Damstra over een paar jaar in zijn promotieonderzoek aan de Universiteit voor Humanistiek het antwoord op te geven.

Waar werken humanistici die afgestudeerd zijn aan de Universiteit voor Humanistiek? Wat doen ze en hoe dragen ze daarbij het belang van de menselijke maat uit?

humanistischverbond.nl/jongehumanistici

Voorbeelden om te vieren

21 juni, Wereldhumanismedag. Een feestelijke dag voor een feestelijke gebeurtenis: de uitreiking van de Van Praagprijs 2013. Het Humanistisch Verbond reikt deze prijs tweejaarlijks uit aan iemand die zich op geheel eigen wijze inzet voor een menswaardiger samenleving.

Humanisten laten zich niet alleen graag inspireren door een rijke traditie van geschriften, films en toneelstukken, samengebracht in de Humanistische Canon, ook zoeken zij graag naar voorbeelden. Naar mensen die zich niet laten inkaderen, zich niet neerleggen bij bestaande systemen en structuren en die met denken en doen de wereld, de maatschappij en de mens wat mooier maken. Dat mag ook gevierd worden. Dat doen we met de Van Praagprijs, ingesteld in 1971 - toen nog de dr. J.P. van Praag-prijs - om deze personen publiekelijk een blijk van waardering te geven.

Jaap van Praag

De Van Praagprijs is vernoemd naar de oprichter van het Humanistisch Verbond, Jaap van Praag. Voor hem was het humanisme zowel theoretisch als praktisch. Hij schreef erover, maar zette zich ook in voor humanistisch geestelijke zorg en stichtte het Humanistisch Opleidingsinstituut, later opgegaan in de enige humanistische universiteit, de Universiteit voor Humanistiek.

Durf te kiezen

Humanisme is eerder een proces dan een product: steeds doen zich nieuwe situaties voor, waartoe je je als mens moet verhouden. Dat gold in de tijd van Van Praag en dat geldt nu ook. Bijvoorbeeld het omgaan met de vrijheid die wij hebben, zoals keuzevrijheid. Hoe kunnen we die op goede manier inhoud geven? 'Durf te kiezen' is dan ook het thema van deze uitreiking.

Henk Oosterling

De Van Praagoeuvreprijs gaat dit jaar naar de Rotterdamse filosoof Henk Oosterling. Op 21 juni, Wereldhumanismedag, ontvangt hij uit handen van Boris van der Ham, voorzitter van het Humanistisch Verbond, een sculptuur van Sigurdur Gudmundsson. Oosterling is voor de prijs voorgedragen door een onafhankelijke jury onder leiding van Daan Roovers. De jury bestond verder uit Diana Krabbendam, Lucette ter Borg, Bert Janssens en Sander Pleij.

Aanmoedigingsprijs

Nieuw dit jaar is de Van Praagaanmoedigingsprijs. Deze is bedoeld voor een aanstormend talent binnen het thema 'Durf te kiezen', dat het Humanistisch Verbond als podium goed kan gebruiken. Henk Oosterling heeft zijn oud-student Aetzel Griffioen voorgedragen. Ook hij ontvangt zijn prijs tijdens de feestelijke uitreiking van de Van Praagprijs 2013 in Het Sieraad in Amsterdam.

In dit dossier:

- alles over de Van Praagprijs 2013
- introductie door Boris van der Ham
- het juryrapport
- interview met prijswinnaar Henk Oosterling

Boris van der Ham introduceert winnaar Van Praagprijs 2013

Filosoof van de praktijk

In Rotterdam wordt het verdiend, in Amsterdam geven ze het uit. Het is een gezegde dat in elk geval opgaat voor de Van Praagprijs 2013. Deze prijs, op Wereldhumanismedag uitgereikt in voormalig ambachtsschool Het Sieraad in Amsterdam-West, is zeer terecht verdiend door een Rotterdammer, Henk Oosterling.

De Van Praagprijs is ingesteld in 1971 om het gedachtegoed van Jaap van Praag, een van de oprichters van het Humanistisch Verbond, levend te houden. Door zijn ervaringen in en rond de Tweede Wereldoorlog wilde Van Praag een levensbeschouwing opbouwen die uitgaat van de mens. Kerken hadden voor veel mensen afgedaan. Met het Humanistisch Verbond wilde Van Praag mensen stimuleren hun eigen waarden te ontdekken. Hoe ga je om met keuzes? Met ambities en teleurstellingen? Om niet te vervallen in nihilisme en kortzichtigheid moest geïnvesteerd worden in 'geestelijke weerbaarheid'. Hij zei daarover: "Het betekent niet dat mensen meester zijn over hun lot, maar dat zij desondanks zichzelf in de hand nemen in een verwarrende en ondoorgrondelijke wereld."

Voor de Van Praagprijs hebben we dit jaar als uitgangspunt het thema 'Durf te kiezen' genomen. Een zeer actueel thema. We hebben meer keuzevrijheid dan ooit, maar hoe benutten we die? Zijn we echt vrij, of zijn we feitelijk slaven van groepsdruk, aanlokkelijke reclame, van voorgeprogrammeerde keuzes? Streven we soms dingen na die misschien niet zo wezenlijk zijn, of niet eens echt bij ons passen? Kortom: gaan we wel bewust genoeg om met onze vrijheid te kunnen kiezen? Daarom hebben wij de jury gevraagd voor de Van Praagprijs 2013 te zoeken naar iemand met een uitdagende kijk op het benutten van keuzevrijheid. En iemand die een voorbeeld is omdat hij zelf duidelijke keuzes heeft gemaakt. Winnaars van de Van Praagprijs zijn allemaal mensen geweest die op eigenzinnige wijze bijdragen aan een samenleving waarin zelfbeschikking, vrijheid, gelijkwaardigheid en verantwoordelijkheid tot hun recht komen.

Dit jaar staat Henk Oosterling in de schijnwerpers van onze waardering. Hij is in alles een filosoof van de praktijk.

Boris van der Ham, foto Jeppe van Pruissen.

Alleen theorie vindt hij niet interessant, want 'het moet uitgeleverd worden aan de praktijk om te kijken wat daar gebeurt'. Oosterling stelt dat filosofie een conceptueel raamwerk is, waardoor meer handelings- en keuzevrijheid ontstaat. Met zijn grote denk- en daadkracht inspireert hij anderen om bewuste keuzes te maken. Van bezoekers van de kinderboerderij, gevangenen, jongeren en buurtbewoners tot stadsplanners, politici, stedenbouwkundigen, studenten en andere filosofen: hij is steeds op zoek naar menselijke kracht en de menselijke maat. Hiermee draagt hij naar onze overtuiging intensief bij aan het humanistisch project van 'zelf denken, samen leven'. Zoiets abstracts als 'individuele ontplooiing' krijgt door zijn werk handen en een hart.

Henk, van harte gefeliciteerd met de prijs!

Boris van der Ham Voorzitter Humanistisch Verbond

Pieter Winsemius, winnaar Van Praagprijs 2011, over Henk Oosterling:

"Henk is een geweldige optimist, totaal gedreven met een heel warm hart. Dat is een leuke combinatie. Het motto waarmee hij in het leven staat is: De wereld is er om te verbeteren. Veel vergaderingen zijn strafwerk, maar bij een vergadering met Henk denk je altijd: Ha, daar gaat wat gebeuren. Hij is altijd bezig met iets waaraan je wilt meedoen en wat belangrijk is. Henk tegenkomen is altijd leuk, altijd spannend."

< De Van Praagaward is in 2005 in opdracht van het Humanistisch Verbond gemaakt door de IJslandse kunstenaar Sigurdur Gudmundsson. Het beeldt de autonome mens uit, die verbonden is met medemens en natuur. Gudmundsson: "Het bestaat uit verschillende hoofden die organisch groeien uit een boomstronk. De mensen zijn op de wereld gericht en met elkaar verbonden en komen voort uit de natuur. De verschillende groottes van de hoofden drukken de verschillende fasen van groei uit."

Winnaars Van Praagprijs tot nu toe:

1971 Amnesty International	1973 Anton Constandse	1975 Simon Carmiggelt
		1977 Annie Romein-Verschoor
1981 Piet Spigt	1979 Geert van Oorschoot	
1983 Hein Roethof	1985 Hella Haasse	1987 Piet(er) Muntendam
		1989 Pierre Janssen
1993 Max van der Stoep	1991 Otto von der Gablentz	
1995 Tineke Wibaut Guilonard en Willem Leonard Brugsma		1997 Fernando Savater
		1999 Abdullahi Ahmed An-Na'im
2005 Kees Schuyt	2002 Adriaan van der Staay	
2006 Hedy Honigmann	2007 Johan Simons	2009 Karin Spaink
	2011 Pieter Winsemius	

Henk Oosterling, denker, doener en inspirator

Tekst: Daan Roovers, juryvoorzitter, beeld: Jeppe van Pruissen

In een interview over de filosofielessen die hij onlangs gaf in de gevangenis, zegt Henk Oosterling: "Toen we na tien lessen klaar waren, wilden de gevangenen doorgaan, ze wilden een tweede cursus. Hebben ze een brief geschreven naar de directeur. Maar ja, er was eigenlijk geen geld voor. Bovendien was die cursus 's middags gepland, op een moment dat er ook andere dingen moesten gebeuren. Toen hebben we geregeld dat ze die cursus in hun eigen 'vrije tijd' konden doen. Dat vonden ze prima." De filosofielessen slaan enorm aan bij de gevangenen, de bewaarders, de directie, en ook andere gevangenis hebben interesse. Gevraagd naar een verklaring voor het succes, zegt Oosterling dat het bijzonder is dat de gevangenen door hun filosofiedocenten als een gelijkwaardige gesprekspartner worden gezien, in plaats van als een behandelobject. "In tegenstelling tot therapeuten, die kijken wat er in mensen gebeurt, zijn wij geïnteresseerd in wat er *tussen* mensen gebeurt."

In deze laatste zin schuilt de kern van het wereldbeeld van Henk Oosterling. "De wereld wordt niet bevolkt door individuen die volledig autonoom werken en leven. Dat is een tragisch misverstand van deze tijd", aldus Oosterling. De samenleving bestaat uit netwerken en relaties. Wie die samenleving wil versterken, moet investeren in sociaal kapitaal – in dat wat er *tussen* mensen

gebeurt. En dat vormt het fundament van Oosterlings 'ecofilosofie': We leven met zijn allen in één wereld. Niemand kan zich onttrekken aan het lot van de ander. Betrokkenheid is geen keuze. Het is de combinatie van deze fundamentele visie op de samenleving én de onmetelijke inzet ter verbetering van diezelfde samenleving die de jury ertoe heeft gebracht om Henk Oosterling voor te dragen als de winnaar van de Van Praagprijs 2013. De prijs, een oeuvreprijs, ingesteld door het Humanistisch Verbond, is bestemd voor iemand die zich inzet voor een humane samenleving. Die in zijn werk humanistische waarden uitdraagt, zoals persoonlijke verantwoordelijkheid, betrokkenheid, en zorg voor jezelf en je omgeving. En die anderen inspireert zich in te zetten voor een humane samenleving.

Wat is het oeuvre van Henk Oosterling? Zijn professionele inspanningen zijn zeer uiteenlopend: "Ik ben directeur, supervisor en inspirator, smeed kongsi's en ik schroef de kapstok aan de muur", zo omschrijft hij zichzelf.

'Het werk van Henk Oosterling doet een appèl op ons allemaal. Wees betrokken. Durf te kiezen en durf je in te zetten voor een betere samenleving'

Over zijn drijfveren zegt Oosterling, zelf geboren en getogen in Rotterdam-Zuid en van de mulo opgeklommen naar de universiteit: "Ik kom zelf uit Rotterdam en ben in zo'n buurt opgegroeid. De belangrijkste problemen daar zijn de sociaaleconomische achterstand en het ontbreken van startkwalificaties voor veel jongeren. Ik werk zelf al decennia aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam, maar ik ben vanuit de bagger naar deze bovenwereld gekropen. Die kans wil ik de jongeren ook geven. Als ze dat willen."

Volgens Oosterling zijn kinderen eigenlijk nooit het probleem – de problemen zitten altijd bij de ouders. Het belangrijkste wat je moet doen – en dat is overigens heel moeilijk – is die kinderen de juiste *skills* aanleren, waardoor zelfvertrouwen, trots en verantwoordelijkheid voor hun eigen plek in de samenleving ontstaan. Wie een kind redt, redt de wereld, zegt een joods spreekwoord. Ik denk dat Henk Oosterling een hele generatie redt – en de implicaties die dat heeft voor onze samenleving kunnen we moeilijk overschatten.

Deel uitmaken van de jury van de Van Praagprijs is vanzelfsprekend een erezaak. Het is bijzonder verrijkend om uit alle inspirerende voorbeeldfiguren die door de verschillende leden van de jury worden aangedragen de ideale kandidaat te selecteren. Om elke 'editie' een ander accent op de prijs en de uitreiking te kunnen leggen, kiest het Humanistisch Verbond tweemaal een ander thema, waaraan de prijs wordt opgehangen. Het thema is dit jaar 'Durf te kiezen'. Voor de jury was de invulling van dit thema niet onmiddellijk een uitgangspunt. Natuurlijk is keuzevrijheid een belangrijk thema in onze samenleving, maar dan gaat het toch niet om de keuze tussen het ene of het andere type smartphone – hoezeer zelfs ook deze beslissing een bron blijkt van veel keuzestress. De jury was unaniem van oordeel dat 'Durf te kiezen' gezien moet worden in een maatschappelijke context waarin veel te kiezen lijkt, maar veel keuzes schijnkeuzes zijn. De ideale Van Praagprijswinnaar moet het begrip keuzevrijheid verrijken, maar er ook de grenzen van laten zien. Bovendien zou de ideale kandidaat ook buiten zijn eigen professionele vakgebied moeten

Hoe de jury kiest

Tijdens haar eerste bijeenkomst stelt de jury van de Van Praagprijs 2013 een longlist samen. Dit gebeurt aan de hand van de criteria die zijn opgesteld door het Humanistisch Verbond, aangevuld met eigen criteria. Deze zijn na te lezen op humanistischverbond.nl (Over ons > Van Praagprijs). De juryleden pleiten met een gloedvol betoog voor de kandidaten die ze hebben ingebracht. Tijdens de tweede bijeenkomst wordt een shortlist met vier kandidaten opgesteld. Hierna maakt de jury een opmerkelijke keuze: elk jurylid gaat zich verdiepen in de kandidaat die hem of haar het minst bekend is, met de opdracht te betogen waarom juist deze kandidaat de prijs zou moeten krijgen. Uiteindelijk blijven twee kandidaten over, waarin de juryleden zich nog verder verdiepen. De jurering eindigt met een unanieme keuze voor Henk Oosterling. De juryleden van de Van Praagprijs 2013 zijn door het Humanistisch Verbond aangezocht om hun deskundigheid, hun expertise op het thema 'Durf te kiezen', hun affiniteit met het humanisme en om hun brede netwerk op het snijvlak van kunst, cultuur, politiek en media. Dat geldt ook voor Daan Roovers, die als voorzitter het juryproces in goede banen moet leiden en het juryrapport voor haar rekening neemt.

stappen. Hij zou in zijn praktisch leven een visie moeten tentoonspreiden en daarin een voorbeeldfiguur moeten zijn. En dat is precies wat Oosterling doet. Met de 'methode Oosterling' worden scholieren opgeleid tot zelfbewuste jongeren die verantwoordelijkheid nemen en werkelijke keuzes leren maken. Wat voor beroep wil ik uitoefenen? Wat voor leven wil ik leiden? Hoe wil ik bijdragen aan de samenleving? Henk Oosterling is niet alleen inspire-

De jury van de Van Praagprijs 2013: v.l.n.r. Diana Krabbendam (ontwerper, medeoprichter netwerkorganisatie The Beach), Bert Janssens (hoofdredacteur en directeur HUMAN), Lucette ter Borg (kunstcriticus en schrijver), juryvoorzitter Daan Roovers (hoofdredacteur Filosofie Magazine) en Sander Pleij (redacteur Vrij Nederland, chef Republiek der Letteren en Kunsten).

rend, maar toont ook moed. Hij zegde zijn universitaire positie voor 50 procent op en wijdt inmiddels de helft van zijn professionele leven aan een van de moeilijkste problemen van deze tijd: hoe creëer je met al die verschillende jongeren, met al die verschillende achtergronden één samenleving?

De kandidaat moet, zo meent de jury, ook buiten zijn eigen vakgebied treden. En hij moet zijn kennis overdraagbaar maken. Een belangrijke aanbeveling voor de jury is het feit dat Henk Oosterling zijn filosofie in de praktijk brengt, maar omgekeerd ook zijn praktische werk op scholen voorziet van een filosofisch fundament, boeken schrijft en daarmee zorgt dat zijn projecten navolging krijgen en ook door anderen ondersteund en opgepakt kunnen worden. De jury vindt het bovendien belangrijk dat de kandidaat successen heeft behaald. Die zijn er bij Rotterdam Vakman-stad. Voor Henk Oosterling zijn woorden daden. 'Doendenken' noemt hij dat. Hij is zeer vasthoudend in zijn aanpak. Hij heeft zich voor een bepaalde periode gecommitteerd aan één generatie in één wijk: de kinderen en jongeren in Rotterdam-Zuid. "Je moet ten minste tien jaar op één plek zitten, wil je wat bereiken", aldus Oosterling. En het werkt. De scholieren presteren na introductie van de nieuwe methode op sociaalpsychologisch en cognitief vlak significant beter. Het werk van Henk Oosterling zet ons aan het denken: Waarom kiezen probleemscholen in Amsterdam en andere

steden niet voor deze aanpak? Zouden ze daar niet onmiddellijk mee moeten beginnen? In die praktische inspiratie is Henk Oosterling voor velen een voorbeeldfiguur, net zoals in zijn strijd tegen onverschilligheid en cynisme. Tegen degenen die zich verschansen achter een geharnaste onverschilligheid en een zogenaamde objectieve distantie. Op basis van de analyses van Peter Sloterdijk en Michel Foucault laat Oosterling zien hoe je een modern-cynische houding kunt omvormen tot een waarlijk kynische instelling. Het kynisme, een levenshouding gebaseerd op een aantal antiek-Griekse filosofen, waarover Henk Oosterling u zelf ongetwijfeld meer zal vertellen, staat net als het ons bekende cynisme onverschillig tegenover macht en conventie, maar kenmerkt zich evenwel door een betrokken aandacht voor de ander en voor de omgeving. In dat opzicht doet het werk van Henk Oosterling een appèl op ons allemaal. Wees betrokken. Durf te kiezen en durf je in te zetten voor een betere samenleving.

De jury is unaniem. Zij kent de prijs toe aan Henk Oosterling, directeur, inspirator, pionier, filosoof, auteur, en de meer dan terechte winnaar van de Van Praagprijs 2013.

‘We zullen onszelf opnieuw moeten uitvinden’

Tekst: Saskia Markx,
met dank aan Yael Aartsma,
beeld: Joop Reijngoud

Henk Oosterling (1952) krijgt ongelooflijk veel voor elkaar. Voor zichzelf en voor de kinderen uit ‘zijn’ wijk Bloemhof in Rotterdam. Oosterling pleit voor inzicht in de schaal waarin we verantwoordelijk kunnen zijn voor wat we doen. “Wat ik wil is een ruimte ontsluiten waarin mensen opnieuw over hun keuzes leren nadenken.”

“Ik kom uit een *basic*, grote Rotterdamse volksfamilie”, vertelt Henk Oosterling met een onvervalst Rotterdamse tongval. “Het waren de vijftiger jaren, woningnood. We woonden bij onze oma in, op Noordereiland, Feijenoord, in een kamer van drie bij drie, met twee van de later drie kinderen. Opa en oma beneden, een inwonende oom en nog acht ooms en tantes die dagelijks in en uit liepen. Dat was een happening, de hele dag. Dat was *surviven*.”

Toen Oosterling zeven jaar was, verhuisde het gezin naar het Nieuwe Westen, waar toen al veel Kaapverdianen woonden. Hier doorliep hij de lagere school, mulo en havo. “En omdat bij die havo een kweekschool zat, ging ik vervolgens daar-

heen.” Op de kweekschool kwam hij voor het eerst met filosofie in aanraking en ontdekte hij tegelijkertijd ‘de breedheid van het leven’: de politiek, acties, het Kralingen Popfestival, het ruige leven. Hij wilde filosofie studeren en had na de kweekschool kunnen doorstromen, maar voor het eindexamen in 1973 ging hij van school.

Filosofie

Door geen eindexamen te doen was de directe weg naar de universiteit om filosofie te gaan studeren afgesloten. Bovendien vond Oosterling dat hij Grieks en Latijn moest kunnen lezen. Hij ging gymnasium doen. Hij deed de zes jaar in één,

via de LOI. Tussendoor zat hij exact acht dagen in dienst. Oosterling ging filosofie studeren in Leiden. In die periode ontwikkelde hij in de wijk Bloemhof taalmethodes voor gastarbeiders. “Tegelijkertijd leefde ik erop los. En dat ging op een gegeven moment fout. Een beetje te veel drinken, blowen. Ik stond voor een keuze: als ik zo door zou gaan, zou ik eraan kapotgaan. Dan kon ik na een jaar worden afgevoerd. Toen heb ik ervoor gekozen om de *martial arts* uit mijn jeugd, judo en karate, weer op te pakken.” Oosterling raakte gefascineerd door het Japanse zwaardvechten, kendo. Hij reisde twee jaar lang voor langere periodes naar Japan om het zich eigen te maken. Na terugkomst richtte hij zijn eigen kendoschool op in Bloemhof, werd Nederlands kampioen en zat tot 1986 in het nationale team.

Samen met anderen ontwierp Oosterling een ecologische lesmethode voor het basisonderwijs, die jarenlang op kinderberijderijen is gebruikt. Hij gaf les aan de ME, over geweld ‘en wat er nou echt aan de hand was in Nederland’, maar stond tijdens krakersrellen en Dodewaard aan de andere kant. In 1985 studeerde hij cum laude af en ging hij werken aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, waar hij onder meer politieke filosofie en kunstfilosofie gaf en in 1996 cum laude promoveerde. Toen hem in 2004 werd gevraagd een stadslezing te geven over de problemen in Rotterdam, schetste hij tevens een oplossingsrichting. “Daar is Rotterdam Vakmanstad uit voortgekomen, een omvangrijk educatief/pedagogisch project dat op termijn vakmanschap in Rotterdam moet terugbrengen.” Te beginnen op een school in Bloemhof. Voor Oosterling liggen die problemen ingebed in een groter geheel. Hij gebruikt daarbij inzichten uit de filosofie en heeft een grondige visie op mens en maatschappij. En op de manier waarop wij keuzes maken. Dénken te maken.

Technologisch knooppunt

“We zijn na de oorlog verzeild geraakt in een consumptief hyperindividualisme, maar hanteren een achterhaald mensbeeld, dat nog onterecht steunt op het 19e-eeuwse emancipatoire individualisme. Dit stelt het autonome individu centraal dat alles overziend en overwegend besluit dit of dat te doen. Maar inmiddels zijn we in zo’n complexe wereld terechtgekomen dat we geen simpele keuzes meer kunnen maken. Het systeem maakt keuzes voor ons: onze TomTom, iPhone, televisie en auto. De media die wij gecreëerd hebben om iets efficiënter en sneller te doen, zijn autonoom geworden en wij volgen ze. De vraag is: hoe kunnen we ons opnieuw tot die technologie verhouden? Dat is bij uitstek een ecologische vraag. Op het moment dat we accepteren dat we een technologisch knooppunt zijn geworden, doorkruist door allemaal lijnen, ingebed in netwerken, krijgt ons individu weer ruimte om te handelen. Maar het idee dat we nog steeds hetzelfde emancipatoire individu zijn uit de 19e eeuw, dat is volstrekt nonsens. We zullen onszelf opnieuw moeten uitvinden.” Oosterling pleit voor inzicht in de schaal waarin we verantwoordelijk kunnen zijn voor wat we doen. Op je iPhone de zoveelste *app* aangeboden krijgen, schept *preferences*, geen keuzes. “Wat ik wil is een ruimte ontsluiten waarin mensen opnieuw over hun keuzes leren nadenken. Keuzes verbinden je met de wereld en anderen. En dat vereist een ‘glokaal’ bewustzijn in ‘de vernetwerking van ons handelen’. We zullen moeten denken in ecosystemische termen over ons bestaan. Dat een instortende textiel fabriek in Bangladesh niet dáár

Wat betekent Henk Oosterling voor basisschool Bloemhof?

Directeur Wim Pak:

“Henk is een Rotterdammer. Hij kiest in zijn werk voor ‘aanpakken en doen waar je goed in bent.’ Henk is goed in ontwikkeling op allerlei terreinen, vooral in ontwikkeling van zijn eigen vakmanschap. Dit brengt hij over op onze school. Dat is geen cosmetische ingreep; in alle nerven van de organisatie is het idee over vakmanschap doorgesijpeld.”

Moeder Jamila, souschef in de schoolkeuken:

“Het project is niet alleen heel goed voor de school, maar voor de hele buurt. De mensen worden er blij van en vragen zich af wie dit allemaal betaalt. Kinderen van andere scholen willen weten waarom er voor hen geen eten is. Andere scholen horen over het project van de buurtbewoners en komen kijken.”

ergens is, maar direct deel uitmaakt van ons bestaan. We zijn allemaal per definitie met elkaar verbonden. We zijn eerst die relatie en dan pas een individu. We zijn letterlijk *inter esse*, tussenwezens.”

Skills geven focus

De leerlingen op basisschool Bloemhof leren al op jonge leeftijd dat ze verantwoording kunnen afleggen voor hun keuzes. “Een keuze zit altijd in een context. Wat wij op school doen, is contexten creëren voor kinderen, waardoor ze keuzes kunnen maken. Via het aanleren van vaardigheden, *skills*. We beginnen bij hun interesses. Bij het aanleren hiervan ontdekken ze de grenzen van wat ze kunnen, om zo te leren om keuzes te maken waarvoor ze verantwoordelijk kunnen zijn.” “De belangrijkste *soft skills* om te kunnen kiezen zijn: luisteren, kijken en voelen. Heel fysiek. Aandacht en concentratie zijn waanzinnig belangrijk. Op school zetten we in op deze basis-skills. Judo, koken, tuinieren, filosoferen. In het Vakhuis, een nieuw buurthuis, draait het om techniek, gezondheid, ICT en cultuur. Als jongeren nooit met metaal werken of een gereedschapskist hebben gezaagd, of nooit gitaar hebben leren spelen, kunnen ze daar ook niet voor kiezen. Door die skills leren ze een keuze te maken. Of te kiezen iets níét te doen. Maar zeggen ‘dat wil ik niet’, terwijl ze helemaal niet weten waarover ze het hebben, dat is geen keuze. Dan is het lamlendigheid of onverschilligheid. Skills geven kinderen focus. En ze leren iets nog veel belangrijkers: je snapt dat je ertoe doet en dat alles wat je doet effect heeft op anderen.”

lees verder: Op vakmanstad.nl leest u meer over Rotterdam Vakmanstad/Skillcity. Hier zijn ook publicaties te vinden van oprichter en directeur Henk Oosterling.

Aanmoedigingsprijs voor Aetzel Griffioen

De eerste aanmoedigingsprijs in de geschiedenis van de Van Praagprijs gaat naar Aetzel Griffioen. Hij is voor de prijs voorgedragen door Henk Oosterling, bij wie hij cum laude afstudeerde op het onderwerp 'ecologisch denken' en met wie hij samenwerkt binnen Rotterdam Vakmanstad.

Griffioen krijgt de aanmoedigingsprijs voor zijn project de-meent.org. De meent is de oude benaming van de gemeenschappelijke gronden rondom een dorp, *the commons* in het Engels. De dorpelingen verzamelden er brandhout, plukten er bessen, teelden er gewassen en lieten er vee grazen; allemaal voor eigen gebruik en niet voor de handel met andere dorpen. Wie de regels overtrad, werd daarvoor gestraft of zelfs buiten de meent geplaatst. Zo behelsden de meentes een eigendomsvorm die noch privaats, noch publiek was, maar gemeenschappelijk. Veel van dit soort collectieve voorzieningen worden uit naam van efficiëntie (deels) ge-

privatiseerd of afgeschaft. Toch is collectieve actie juist voor Nederland historisch gezien een zeer bekend gegeven. Ook wereldwijd waren commons een gebruikelijke constructie om een gedeelde omgang te creëren met bossen, gedeelde graaslanden, visgronden, en in recenter tijden sociale huizenbouw, stadslandbouw, gedeeld intellectueel eigendom en de ecologische netwerken, en ze zijn dat nog steeds.

demeent.org brengt de oude en de nieuwe collectiviteiten in beeld en draagt zo bij aan de vraag wanneer - en niet of - gemeenschappelijk beheer door burgers een betere optie is dan uitbesteding aan de op winst gerichte markt. Totdat de website demeent.org online is, is meer over het onderwerp te lezen op bureaudehelling.nl, de website van het wetenschappelijk bureau van GroenLinks waarvoor Griffioen regelmatig schrijft.

Tijd om te kiezen: word lid van het Humanistisch Verbond. steunhv.nl

Studente Wendy Jansen over Henk Oosterling:

"Tijdens de lessen van Henk werd duidelijk dat je nooit 'zomaar' ergens (over) filosofeert, uit de losse pols, maar over een specifiek filosofisch probleem. Daar kies en werk je keihard voor. En dan maakt het dus niet uit of je uit een cultureel intellectueel nest komt of uit een Rotterdams arbeidersgezin, zoals ik. Je moet ervoor kiezen je die moeilijke-mannen-filosofie eigen te maken, op jouw manier. Net zoals Henk op z'n Rotterdams de Hegeliaanse dialectiek uitlegt: 'Ja toch, niet dan, eh wel!'. Het tonen van die mogelijkheden heeft mij geïnspireerd te kiezen voor een leven als filosoof."

Yukio Oosterling over haar vader:

"De manier waarop mijn vader mij heeft opgevoed, heeft veel invloed gehad op de keuzes die ik tot nu toe in mijn leven heb kunnen maken. Op mijn vierde speelden mijn vader en ik samen potjes schaak. In de jaren die volgden, toonde hij mij lange natuurfilms en nam hij me mee naar Turkse Derwisjdansvoorstellingen en het Romeinse theaterpark Archeon. We bezochten musea met schilderijen uit de Griekse oudheid. Bij elk schilderij kreeg ik een uitgebreide introductie. We gingen naar art galleries, waar hij me gefrituurde sprinkhaan liet proeven, en samen genoten we bij de Chinees van kippenvoetjes. Mijn vader heeft me geleerd dat de wereld groter is dan ik ooit had kunnen beseffen en dat ik deze wereld alleen kan ontdekken als ik risico's durf te nemen en me voor honderd procent inzet. Pap, dankjewel!"

Vrijheid volgens jurylid Diana Krabbendam: zelf iets kunnen maken. De foto is genomen na afloop van een juryoverleg in Amsterdam Nieuw-West. De bewoners van Mooi Wildeman, jong en oud, maken zelf hun buurt een beetje mooier. Foto: Mira de Graaf

Het begint met moeite doen

Tekst: Simone van Saarloos - Beeld: Milo

Hier sta ik, ik kan niet anders. Er was een tijd dat je dit kon zeggen zonder te gniffelen of het tussen ironische haakjes te zetten. In 1521 sprak kerkhervormer Martin Luther deze gedragen woorden uit. Voor de deur van de kerk waaruit hij verbannen was, verdedigde Luther zijn 95 stellingen, waarin hij onder meer tegen de verkoop van aflaatbrieven ageerde. Hij werd verguisd, maar hield voet bij stuk: "Hier sta ik, ik kan niet anders." Ook minder lang geleden was geloven – iets voor waar en zeker aannemen – nog niet eens zo gek. Niet alleen God werd als leidraad genomen, ook zogeheten 'Grote Verhalen' vertelden wat goed was. Maar politieke ideologieën bleken niet alleen een fijne leidraad voor het leven, ze bleken ook een vrijbrief voor geweld en onderdrukking. Vandaar dat postmoderne filosofen in de jaren zeventig collectieve ideeën ontmantelden en individuele vrijheid een vlucht nam als veiligste en meest bevredigende waarde in het leven. Die persoonlijke vrijheid bracht nieuwe uitdagingen. Immers: hoe bepalen we, ieder voor zich, wie we zijn en wat te kiezen? Waarop baseren we ons handelen wanneer een duidelijk 'Juiste Weg' en 'Goede Keuze' niet geschreven staan? Gewoon doen wat voor je eigen bestwil is, is vaak helemaal niet goed te overzien. Zo ben ik lid van een rugbyclub. Dat betekent dat ik verantwoordelijkheid draag ten opzichte van mijn team: wanneer ik niet kom trainen, heeft het hele team daar last van in de wedstrijd. Wanneer ik niet fit ben, ben ik minder snel en krachtig en benadeelt dat de rest. Tegelijkertijd, wanneer ik 's ochtends opsta en absoluut geen zin heb om te gaan hardlopen, ben ik evengoed vrij om in bed te blijven. Wanneer ik 's avonds twijfel of ik wel moet gaan

trainen – omdat ik een opdracht af moet maken of omdat mijn geliefde me nooit ziet – weet ik niet wat voor mijn eigen bestwil is, laat staan wat in andermans belang is. Kiezen aan de hand van persoonlijke vrijheid werkt alleen wanneer je een heel samenhangend verhaal hebt over jezelf: 'dit ben ik' en 'dit hoort bij mij'. Daarbij moet je je niet laten afleiden door plots opdoemende emoties en verlangens, verwachtingen van anderen of de willekeur aan mogelijkheden die de moderne maatschappij ons biedt. Wie zich, kortom, in de werkelijkheid bevindt, heeft aan 'eigen bestwil' en 'individuele vrijheid' als leidraad niet genoeg houvast.

De overheid helpt bij de inrichting van ons leven, maar ontnemt daarmee juist ook de mogelijkheid om zelf uit te vinden wat we belangrijk vinden. In zijn boek 'Nu even niet!' laat filosoof Gijs van Oenen zien dat verkeersdrempels een geweldig mechanisme zijn om automobilisten langzamer te laten rijden, maar dat wij daarmee volledig vervreemd raken van de morele noodzakelijkheid van voorzichtig rijden – namelijk dat je ook verantwoordelijkheid draagt voor de veiligheid van anderen. Nu is het in de auto wel zo gemakkelijk om niet voortdurend bij ons handelen stil te staan, maar op grotere schaal drijven we af van de ervaring een 'goede' beslissing te nemen. En dan gaan gemak en 'goed doen' niet altijd samen. Cabaretier Theo Maassen legt dat mooi bloot in zijn 'Moeite doen'-sketch. Hij citeert een voorlichtingscampagne, een Postbus 51-spotje: Met hetzelfde gemak, gooi u het in de afvalbak. "Dat is helemaal niet waar!" fulmineert Maassen. "Makkelijker is: blikje-leeg, BAM (gooit het op de grond), klaar!"

Moeite doen, dat noemen we nu een last, maar Luther was niet onvrij omdat hij niet anders kon. Zijn verbinding met iets hogers en groters dan hijzelf was juist een rijkdom die levenskracht gaf. Ook voor de oude Grieken had vrijheid gewicht. Toen was er sprake van wat filosofen ‘positieve vrijheid’ noemen. Het idee dat je moeite moet doen om vrij te zijn. Dat je je bepaalde eigenschappen moet toe-eigenen en verwerven. De mens bewees zijn mens-zijn door politiek te handelen, door deugden na te streven en ethische principes na te leven. Eros – het oneindige verlangen dat voortkomt uit een onbekend gemis – was geen excuus om allerlei lusten te bevredigen, maar vroeg juist om inzet opdat je dichterbij het Schone of het Goede kwam. Je wist wel dat je het ideaal nooit werkelijk zou bereiken, maar het streven zelf gaf het leven vorm. Het Griekse ideaal ligt ver achter ons, want door de opkomst van de idee van ‘negatieve vrijheid’ – de wens zo min mogelijk verantwoordelijkheid te nemen en last van anderen te hebben – is keuzes maken zo moeilijk geworden. Een bestaan zonder beperkingen is nog geen vrij bestaan. Sterker nog, moeite doen geeft ons een gevoel van bestemming en biedt de prettige zwaarte van gebondenheid. Verantwoordelijkheid kan drukkend en zelfs benauwend zijn, maar dat is geen reden om er voor weg te lopen. Want het is een misverstand dat zij die de juiste keuzes maken, ook altijd tevreden zijn. Het idee dat het juiste en het goede altijd gepaard gaan met genoegdoening, is misleidend. Een blijvend verlangen naar verbetering en een zekere mate van schuldgevoel zijn heel belangrijk. Zeker in een samenleving zonder religie waarin we zelf voor God moeten spelen. Taalfilosoof Ludwig Wittgenstein verwoordde dit verlangen naar verbetering als ‘gerichte ontevredenheid’. Hij bedoelde dat je flink ontevreden kunt zijn over iets wat je heel erg lief hebt. Dat is geen passieve, klagerige ontevredenheid die voortkomt uit afstand – een gevoel te worden buitengesloten, een kloof – maar juist uit betrokkenheid. Je ziet de gebreken van dat wat heel dichtbij je staat. Je ziet wat beter kan en wil je inzetten om er het beste uit te halen. Dat wat we liefhebben, daar willen we moeite voor doen. En het werkt ook andersom: dat waar we moeite voor doen, hebben we lief.

Enige tijd geleden bezocht ik de tentoonstelling ‘Witte velden’ van de Chinese kunstenaar Qiu Shihua. Zijn schilderdoeken waren letterlijk wit. Eerst werd ik duizelig, van al dat staren naar niets. Toch dwong ik mezelf om te blijven kijken. Dit was ten slotte kunst en bovendien had ik een toegangskaartje gekocht. Doek na doek liep ik langs wit. En opeens zag ik landschappen: een waterig zonnetje dat door een wolkende breekt, miststroken die door een bergdal trekken, een dichtbegroeid bos. De schilderijen waren uiteraard dezelfde als toen ik de zaal binnenkwam. De grijstinten en nuances zaten er al in. Ik zag ze alleen niet. Door mijn verwachtingen bij te spijkeren, en mijn blik af te stemmen, door moeite te doen, kwamen werelden tevoorschijn. We moeten weer geloven – bepaalde waarden voorop stellen, ergens voor durven te gaan. Onrealistische idealen verbeteren de werkelijkheid. Filosoof Simon Critchley betoogt in zijn recent verschenen werk ‘The Faith of the Faithless’ dat er meer ruimte moet zijn voor het geloof in ficties, rituelen en symbolen. Niet alleen op politiek niveau moeten we ophouden met macht en autoriteit voortdurend te bagatelliseren (om zo alleen ons eigen vertrouwen teniet te doen), ook naar

onszelf toe mogen we best eens streng optreden. Niet door een ander te vragen om allerlei verkeersdrempels aan te leggen, maar juist door jezelf een ‘overweldigende, oneindige eis’ te stellen. Critchley doelt op een gebod dat we onszelf opdragen, al weten we dat het niet zal lukken om dit doel volledig te vervullen. Hij citeert Christus: ‘Heb je vijanden lief, wees goed voor wie jullie haten, zegen wie jullie vervloeken en bid voor wie jullie slecht behandelen.’ Het is natuurlijk onmogelijk – onredelijk bijna – om dit na te komen, maar wie deze eis toch stelt, roept een tweedeling in zichzelf op die heel vruchtbaar kan zijn. Want het nastreven van dit gebod zorgt voor een vorm van bevrediging, een gevoel van identiteit en zelfvertrouwen. Je zult je eigen eisen nooit inlossen, maar de beweging die je maakt om het gat te dichten, geeft veel meer eigenheid, richting en identiteit dan het werkelijk inlossen van het ideaal.

Het is tijd om te kiezen. Niet door voor te schrijven wat belangrijk is, maar door gewoon te beginnen met moeite doen. Kiezen is geen les die je leert in het tijdschrift dat ‘tien stappen tot geluk’ aanbiedt, kiezen is niet de keuze voor A of B (werk of gezin), maar de durf om een weg te bewandelen – ongeacht het doel – en dat vol overgave te doen. Overgave moet niet worden verward met het geluksmarkt-product ‘passie’: overgave is een vorm van moed en engagement, zoals bij Luther het geval was. Wie durft te kiezen en moeite doet, toont dat hij ergens om geeft. Dat is kwetsbaar. Anderen weten direct wat je lief is: en wie voor waarde gaat is gedeeltelijk weerloos.

Want wie kwaliteit nastreeft, kan falen.

“Real champions work when nobody watches”, declameerde mijn Amerikaanse rugbycoach altijd. Natuurlijk bedoelde hij dit goed: je moet niet hardlopen of krachttrainen opdat anderen het zien, je moet het doen omdat je zelf beter wilt worden. Tegelijkertijd impliceren zijn motiverende woorden dat er iets schaamtevol, of in ieder geval iets stiekems schuilt in de moeite die voorafgaat aan het beoogde resultaat. Niet het proces, het harde trainen, doet ertoe, maar de uiteindelijke winst. Als die winst nooit komt – succes en geluk zijn immers nooit gegarandeerd – heeft niemand je tenminste zien ploeteren. Hoewel ik het gebod van coach Brad als een mantra opdreunde wanneer ik door de verlaten heuvels van landelijk Maryland rende, zei ik op de rugbytraining altijd dat ik weer niet aan hardlopen was toegekomen – bang dat ik anders een belofte deed waar mijn prestaties niet aan zouden voldoen.

Ook bij tentamens of toetsen heb ik medestudenten altijd horen zeggen dat ze ‘niet echt’ geleerd hadden – ‘te weinig tijd’ of een ‘te leuk feestje’. Terwijl je elkaar toch voortdurend tegenkwam in de universiteitsbibliotheek (en dan betrapt de andere kant opkeek). Haalde je dan een onvoldoende, dan had je een excuus en was er dankzij die onverschillige houding geen sprake van echt falen. Had je wel een goed cijfer, dan was dat schijnbaar moeiteloos behaald en leek de triomf nog groter. Alsof het afdoet aan de prestatie, wanneer het harde werk vooraf ook wordt meegeteld. Wellicht heeft dit te maken met de zichtbaarheidscultuur waarin we leven. Wie iets goed doet, zet dat op Twitter of komt op tv. Wie wint, wordt gezien. De interesse begint altijd

bij het succes en niet bij het proces. Daardoor krijgt het harde werk vooraf alleen waarde in het licht van de winst. Voor Luther was die publieke bevestiging waarschijnlijk minder belangrijk. Hij kon zich troosten met het idee dat zijn verkettering op aarde hem van een plek in de hemel verzekerde, terwijl wij slechts geloven in dit ene leven. Wie de ‘verkeerde’ keuze maakt, heeft kostbare tijd en moeite verspild, namelijk de eenmalige kans die je als mens krijgt. Maar omdat wat goed is, nergens geschreven staat, is een ‘verkeerde’ keuze pas ontdekt wanneer die al is gemaakt. Dat is beangstigend, ja. Tegelijkertijd moet die vrees gepaard gaan met het besef dat een ‘goede’ keuze zich ook alleen openbaart wanneer die al genomen is. Wie niet kiest en alle mogelijkheden open houdt, geniet een bedrieglijke, negatieve vorm van vrijheid en sjeest ondraaglijk licht door het bestaan. De mens is immers geen autonoom wezen dat in zijn eentje – vrij van belemmeringen – floreert. De mens heeft altijd hulpstukken nodig, wil hij zijn potentie exploreren. Het doel ligt niet in onszelf, maar in een verwezenlijking die in samenspraak is met de omgeving. Simon Critchley spreekt van een ‘oneindige eis’, Wittgenstein van ‘gerichte ontevredenheid’ en de Grieken spraken van ‘eros’: ons gemis is een drijvende kracht en wekt het verlangen om iets zingevends buiten onszelf te vinden.

Moeite doen veroorzaakt geen oververmoeidheid. Juist niet. We hoeven ons niet overal voor in te zetten. ‘Hier sta ik, ik kan niet anders’, impliceert een lokale gebondenheid: wie hier is, kan niet ook elders zijn.

Stel dat je op een veelarmig kruispunt staat. Wie vele richtingen en mogelijkheden ziet, wil in het midden blijven, uit angst om met elke stap een andere richting uit te sluiten. Wie wel kiest, merkt dat het pad dat hij bewandelt, een steeds diepere groeve wordt: een loopgraaf ontstaat, muren van leem vormen zich om je heen. Ze belemmeren je zicht en beweging, maar bieden richting en verdieping. Dit zijn geen gevangensmuren, dit zijn vestingmuren. De kunst is om een pad te bewandelen, zonder je te laten afschrikken door de verbinding die ontstaat wanneer je je committeert. Een goede keuze is nooit gelegen in een objectieve juistheid. Een goede keuze is het resultaat van een geslaagde verbinding die alleen dankzij durf en moeite kan ontstaan. Luther gokte op God, maar zijn inzet is van elke tijd. We moeten kiezen voor niet anders kunnen. Niet omdat de coach je een fitnessstest laat doen, niet omdat we een duur toegangskaartje voor het museum hebben gekocht. We moeten terug naar niet anders kunnen uit het geloof in wat we doen.

Simone van Saarloos

Van Saarloos (1990) studeerde literatuurwetenschap en filosofie. Ze schrijft columns, recenseert literatuur voor *de Volkskrant* en publiceerde verhalen in *De Revisor* en *Das Magazin*. Ondertussen werkt ze aan haar eerste boek.

Steenfonds Humanisme

Als nalaten u een zorg is

Na een overlijden moet er in korte tijd veel geregeld worden. Dat gaat gemakkelijker als u zelf al een en ander heeft bepaald. Veel mensen vinden het moeilijk om daar over na te denken. Toch is het belangrijk dat op tijd te doen, want het geeft veel rust als deze zaken van tevoren goed geregeld zijn.

U kunt de Stichting Steunfonds Humanisme benoemen tot executeur. Het Steunfonds heeft deskundige mensen in dienst die uw laatste wens kunnen uitvoeren. Meer dan 50 jaar ervaring met deze vorm van dienstverlening staat borg voor zorgvuldigheid en integriteit.

De medewerkers van het Steunfonds

zelf denken samen leven

JA, Ik wil meer informatie over een executeur van het Steunfonds Humanisme

naam ☐ m ☐ v

adres

pc/woonplaats

telefoon

Stuur de bon in een envelop zonder postzegel naar:
Steenfonds Humanisme, Antwoordnummer 10938, 1000 RA Amsterdam

Het Steunfonds Humanisme is een werkstichting van het Humanistisch Verbond. Het Humanistisch Verbond zet zich in voor een humane, tolerante samenleving. Vraag gerust meer informatie, telefonisch via nummer **020 521 90 36** of met behulp van de bon. U kunt ook kijken op: **www.humanistischverbond.nl/steunfonds**.

Beroepsregister geestelijk verzorger

“Grappig, hoe zoiets in de krant komt”, zegt Wilma Reinders, die als teamleider Visie en Beleid bij het Humanistisch Verbond humanistisch geestelijke begeleiding in haar portefeuille heeft. In twee kranten (*Friesch Dagblad*, 12 april en *Reformatisch Dagblad*, 11 april) viel te lezen dat er een beroepsregister voor geestelijk verzorgers in de zorg komt. Maar

dat register bestaat al zo’n vijf jaar, vertelt Reinders. Wat er dan aan de hand is? Op 12 april verscheen een rapport van de Regiegroep Toekomstig Bestel Geestelijke verzorging, onder leiding van oud-minister van Defensie Eimert van Middelkoop. Dit rapport gaat onder meer over het regelen van de bevoegdheid van geestelijk verzorgers. Er zijn

levensbeschouwelijke organisaties die voorzien in bevoegdheidsverklaringen, zoals het Humanistisch Verbond. Op dit moment is echter ook een aantal geestelijk verzorgers werkzaam zonder bevoegdheid en dat moet anders. Daarom pleit de Regiegroep voor een ‘Raad voor spiritueel ongebonden’, die toetst op levensbeschouwelijke competentie en dan een bevoegdheidsverklaring kan afgeven. Het Humanistisch Verbond is blij met het instellen van deze Raad, want de bevoegdheidsverklaring moet in principe voor iedereen verkrijgbaar zijn. Reinders: “Wat mij betreft gebruiken ze onze nieuwe beroepscode en benoemingsprocedure als model.” Er zijn echter ook sceptici. Zij vrezen dat mensen die afgewezen worden bij de huidige zendende instanties via deze Raad alsnog een verklaring gaan halen.

Einde verbod godslastering

Veel media-aandacht was er voor de instemming van de Tweede Kamer met het afschaffen van het wettelijk verbod op smadelijke godslastering (10 april). Boris van der Ham, die als Kamerlid voor D66 het wetsvoorstel indiende, was er veelvuldig in mee in de media. De voorzitter van het Humanistisch Verbond vindt het ‘onwenselijk dat de wetgever religies meer beschermt dan andere opvattingen’. Er was ook kritiek op het Kamerbesluit, onder andere in *De Telegraaf* (23 maart) en *NRC Handelsblad* (25 maart). *Telegraaf*-columnist Bob Smalhout meent dat de scheiding tussen kerk en staat nog niet inhoudt dat wij ‘iedere vorm van religieus denken en voelen belachelijk moeten maken’. Volgens Smalhout komt religiekritiek bij atheïsten vooral voort uit ‘kerkelijke jeugd-

trauma’s die nooit verwerkt zijn’. Van der Ham zei tijdens het televisie-interview met Tijs van den Brink in het EO-programma ‘Adieu God’: “Sommige orthodox-christenen zeggen dat ik dit verbod wil afschaffen om hen in de weg te zitten. Juist niet. Een aantal islamitische landen gebruikt godslasteringswetten ook om christelijke opvattingen te smoren. In zeven islamitische landen krijgen atheïsten en humanisten de doodstraf. Daarom zeg ik: voorkom dat een opvatting of religie wordt voorgetrokken. Want voor je het weet, ben je er zelf het slachtoffer van. Gelijke behandeling dient ieders vrijheid het meest.” Ook tijdens het Humanistisch Café over godsdienstvrijheid in Arnhem op 24 maart kwam de afschaffing van het verbod aan de orde. “De vijftien

deelnemers waren het snel met elkaar eens: godsdienstvrijheid wordt al voldoende gewaarborgd met de vrijheid van meningsuiting”, aldus organisator Sid Lukassen.

- Op *Volkskrant.nl* een opinieartikel van Van der Ham (20 maart)
- NOS-Radio 1-Journaal (29 maart)
- BNN-radio (18 maart)
- *NRC Handelsblad* (20 maart)
- Het interview in ‘Adieu God’ van de EO werd op 12 mei uitgezonden
- Zie ook: *BarneveldseKrant.nl*; *Het Parool*; *Dagblad van het Noorden* (20 maart)
- Aankondigingen van het Humanistisch Café in *Gemeentenieuws Arnhem-Noord* (23 maart) en in de *Weekendkrant Arnhem* (22 maart).

humanistischverbond.nl/
marlihuijer

Marli Huijer

Koester de aarzeling

Zou Diederik Samsom geen moment hebben gearzeld? “Afspraak is afspraak”, riep de PvdA-leider nadat het partijcongres eiste dat de Tweede Kamerfractie de strafbaarstelling van illegalen zou tegenhouden. Openbreken van het regeerakkoord om de maatregel terug te draaien, was uitgesloten. De leden, die menselijkheid hoger achtten dan het pluche, twijfelden of Samsom de partijbeginselen niet te grabbel gooide. Vanuit die twijfel dwong de ledenraad de partijleider om, als hij voet bij stuk hield, het asielbeleid op andere manieren humaner te maken. Samsom kwam als overwinnaar uit de strijd, zo vonden de media. De standvastigheid won het van de aarzeling.

Toch zal de PvdA-fractievoorzitter zelf ook hebben gearzeld. Hij wist dat strafbaarstelling van illegaliteit slecht lag in de partij. Maar hij moest onder ogen zien dat onderhandelingen nooit vanuit vastliggende keuzes of principes starten, maar vanuit vormeloosheid. Niemand weet vooraf hoe een akkoord eruit zal zien. Besluiten worden letterlijk in het overleg gevormd.

Om te begrijpen waarom Samsom instemde met een afspraak die indruist tegen het partijprogramma, zouden we het besluitvormingsproces tot in detail moeten analyseren. Waarschijnlijk blijkt dan dat er niet één reden was, maar vele. Misschien had Rutte net iets leuks gezegd en wilde Samsom iets aardigs terugdoen; zo gaat dat in menselijke verhoudingen. Het fiat dat Samsom aan het akkoord gaf, betekent ook niet dat hij ervoor koos om illegaliteit strafbaar te stellen. Je kunt ergens mee instemmen, ook al kies je er niet voor.

De Franse filosoof Paul Ricoeur zegt dat elk besluit voortkomt uit aarzeling. Aarzelen is het zoeken naar een keuze. In de aarzeling is alles mogelijk: alle wegen zijn nog open en een keur aan nieuwe mogelijkheden kan nog worden aangeboord. Door die één voor één te proeven komt langzaam maar zeker een besluit bovendrijven. De onderstroom is de aarzeling, aldus Ricoeur. Het besluit is slechts een korte onderbreking van die onderstroom. Zelfs als de instemming is gegeven, blijft de aarzeling onder het besluit aanwezig.

Kan dat eindeloos doorgaan? In de Nederlandse democratie, waarin besluiten de uitkomst zijn van zich steeds hernemende debatten, wel. Aarzeling is ons politieke handelsmerk. De enige reden om tot een besluit te komen is de tijd. We koesteren de aarzeling, omdat daarin alles nog mogelijk is, maar we weten tegelijkertijd dat er een moment komt dat we ‘ja’ of ‘nee’ zeggen. Het debat over de strafbaarstelling van illegaliteit leert dat het loont om te aarzelen. Niet Samsom is de winnaar, maar de leden die hun aarzeling wisten om te zetten in het besluit een humaner asielbeleid na te streven.

Colofon

Human is het ledenblad van het Humanistisch Verbond. Het verschijnt vier keer per jaar.

Bereikbaarheid landelijk bureau
tel: (020) 521 90 00
e-mail: human@humanistischverbond.nl

Hoofdredactie
Lize Alink

Eindredactie
Martijn van der Kooij

Redactie
Paulien Boogaard
Roeland Ensie
Saskia Markx
John Min
Esther Wit

(Redactie)adres
Postbus 75490,
1070 AL Amsterdam,
tel. (020) 521 90 00
of info@humanistischverbond.nl

website
humanistischverbond.nl

Aan deze uitgave werkten mee
Jaan van Aken; Marc van Dijk; Boris van der Ham;
Marli Huijer; Reine Rek; Eric de Rooij;
Simone van Saarloos; Jan Schrauwen; Ineke de Vries

Foto's en beeld
Milo; Jeppe van Pruizen; Wilbert Ulaen

Vormgeving
KramervanderVeer (art direction); Wilbert Ulaen

Druk
DR & DV Media Services

Dossier Van Praagprijs 2013:
Yael Aartsma; Roeland Ensie
Boris van der Ham; Saskia Markx
Els Meijers; Daan Roovers
Opmaak: KramervanderVeer

Gesproken HUMAN
Felicia Brokerhof

Uitgave
Humanistisch Verbond

HUMANISME EN KUNST

Eja Siepman van den Berg studeerde in 1967 af aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam. Ze heeft vele exposities in Nederland en België op haar naam. Zij ontving de Prix de Rome (1967) en de Charlotte van Pallandt-prijs (1978).

Tekst: Jan Schrauwen

www.ejasiepmanvandenbergh.nl
www.hetdepot.nl
www.hetdepot.nl/nl/Film_Eja_Siepman_van_den_Berg

Eja Siepman van den Berg: de mens als uitgangspunt

Koude Steen (1992), brons, 89 cm

'Het Depot is geen museum. Het is ook geen galerie. Het Depot is van mensen voor mensen. Het heeft gekozen voor torso's en fragmenten als hoofdthema', schrijft Loek Dijkman, voorzitter van Stichting Het Depot in tijdschrift Fragment. In 2004 ging beeldengalerie Het Depot van start in Villa Hinkeloord in Wageningen met een tentoonstelling van beelden van Eja Siepman van den Berg. In 2012 werd het uitgebreid met gebouwen die eerder bij de Wageningse universiteit in gebruik waren.

Sinds september 2011 is in de villa een permanente tentoonstelling ingericht met beelden van Siepman van den Berg. In een interview dat kunsthistorica en publicist Bieke van der Mark met haar had, zegt ze: 'Het combineren van het abstracte en het figuratieve inspireert me gewoon geweldig. Dat je het leven temt, zeg maar. De architectuur van het lichaam is daarbij alleen het vertrekpunt. In die zin zijn mijn beelden abstract te noemen. (...)

Ik wil helemaal geen emoties uitdrukken of oproepen. Hoofd en armen laat ik weg, want die hebben een psychologische lading die ik er niet in wil hebben. Wel het sensuele. Maar dat is iets anders, dat zijn vormmemoties. Een oppervlak vormgeven, dat vind ik op zichzelf al een heel warm iets.'

'Dit werk is overduidelijk modern, ja zelfs bijna abstract te noemen', schrijft Huub Mous van het Friese centrum voor beeldende kunst Keunstwurk in het algemeen-kultureel opinyblêd De Moanne. 'De verbeelding van het lichaam staat hier uitdrukkelijk niet in dienst van de verbeelding van een specifiek persoon, maar van een spel van proporties en verhoudingen, dat naast zijn herkenbare verschijningsvorm vooral een formele kwaliteit bezit. In die zin betreft het figuratieve kunst met een abstract karakter. (...) Het zijn beelden die het klassieke moment in het modernisme wat je noemt "incorporeren". (...) Het bijzondere in

het werk van Siepman van den Berg is juist het samengaan van perfectie en intimiteit. Deze beelden zijn nooit bloedeloze idealiseringen, laat staan de gepolijste uiting van een klassiek schoonheidsideaal. De schoonheid is steeds op subtiële wijze aanwezig in een detail, de minieme afwijking van de symmetrie of in een kleine verstoring van het ritme. Het lichaam wordt niet verbeeld, maar treedt zelf als beeld naar voren', aldus Mous.

In het gesprek dat ik met de kunstenaar had, koos ze 'de mens als uitgangspunt' als titel van dit artikel. De menselijke waarden zijn haar leidraad - de verlichting en Spinoza inspireren haar. Toen ik met twee vriendinnen de tentoonstelling bezocht, leidde dat als vanzelf naar associaties met mensen die wij kennen. We bespraken welk beeld onze favoriet is en kozen de stoere 'Venus'. Een bezoek aan Villa Hinkeloord, in één woord prachtig, is zeer aan te raden.